

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 8.

Lördagen den 7 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 37, angående anskaffande av viss utrustning vid statens sjuksköterskeskola m. m.;

nr 38, rörande höjning av vissa ersättningar enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall;

nr 39, angående disponerande av medel för uppförande av förläggningsbaracker för till neutralitetsvakt inkallad personal;

nr 40, angående nybyggnad av minsvepare m. m.; och

nr 41, angående anskaffning av reservflygplan m. m.

§ 2.

Föredrogos följande från första kammaren överlämnade protokollsutdrag:

nr 58, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts propositioner: nr 37, angående anskaffande av viss utrustning vid statens sjuksköterskeskola m. m.; nr 39, angående disponerande av medel för uppförande av förläggningsbaracker för till neutralitetsvakt inkallad personal; nr 40, angående nybyggnad av minsvepare m. m.; samt nr 41, angående anskaffning av reservflygplan m. m., ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor; och

nr 59, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition, nr 38, rörande höjning av vissa ersättningar enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Dessa inbjudningar blevo av andra kammaren antagna.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till första särskilda utskottet propositionerna:

nr 37, angående anskaffande av viss utrustning vid statens sjuksköterskeskola m. m.;

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1939. Nr 8.

nr 39, angående disponerande av medel för uppförande av förläggningsbaracker för till neutralitetsvakt inkallad personal;

nr 40, angående nybyggnad av minsvepare m. m.; och

nr 41, angående anskaffning av reservflygplan m. m.; samt

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 38, rörande höjning av vissa ersättningar enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inrättande av ett folkhushållningsdepartement;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till folkhushållningsdepartementet m. m. framlagda förslag;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag till civilt luftskydd;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser bidrag till kvinnoföreningarnas beredskapskommitté; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.; samt

andra särskilda utskottets utlåtanden och memorial:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m.;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 8 kap. strafflagen, m. m.;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser;

nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygs-uttagningslagen m. fl. lagar, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 14, i anledning av remiss från båda kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 7 september 1914 (nr 182) angående förbud mot lufttrafik över svenskt område.

§ 5.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens gillande av förordnande jämlikt 1 § allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gillande av förordnande jämlikt 1 § maximiprislagen den 22 juni 1939 (nr 349);

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens gillande av förordnande jämlikt 1 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens gillande av förordnande om tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordnande jämlikt lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; samt

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens gillande av förordnande jämlikt 1 § lagen den 22 juni 1939 (nr 300) om förbud i vissa fall mot utrikes fraktfart med svenskt fartyg m. m.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Herr *Lindberg* i Stockholm avlämnade en av honom och herr *Nilsson* i Göteborg undertecknad motion, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 28, angående förordning med vissa särskilda föreskrifter rörande tillämpningen av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561) m. m.

Denna motion bordlades.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nyblom</i>	under 9 dagar fr. o. m. den 5 okt.,	
› <i>Gustafson</i> i Dädesjö	› 4 › › › 9 ›	
› <i>Vougt</i>	› 7 › › › 8 ›	
› <i>Lithander</i>	› 3 › › › 7 ›	
› <i>Hermansson</i> i Norrköping	› 3 › › › 9 ›	
› <i>Johansson</i> i Tväråselet	› 9 › › › 9 ›	
› <i>Hermansson</i> i Kvistlångby	› 9 › › › 10 ›	
› <i>Lundgren</i>	› 9 › › › 8 ›	
› <i>Ericson</i> i Boxholm	› 8 › › › 9 ›	
› <i>Weijne</i>	› 4 › › › 9 ›	
› <i>Eriksson</i> i Frägsta	› 6 › › › 9 ›	och
› <i>Hansson</i> i Vännäsby	› 5 › › › 9 ›	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 10 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 3 och den 4 innevarande oktober.

§ 2.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 36, angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m.;
nr 42, angående förordnande jämlikt 2 § andra stycket lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; och
nr 43, angående försäljning av ett område av kronoegendomen Starby kungsladugård i Östergötlands län.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos följande från första kammaren överlämnade protokollsutdrag:
nr 66, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 36, angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m.; och
nr 43, angående försäljning av ett område av kronoegendomen Starby kungsladugård i Östergötlands län;
ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor; samt
nr 67, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition, nr 42, angående förordnande jämlikt 2 § andra stycket lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m., ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Dessa inbjudningar blevo antagna av andra kammaren.

§ 4.

Föredrogs och remitterades till andra särskilda utskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 8 av herrar *Lindberg* i Stockholm och *Nilsson* i Göteborg.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, första särskilda utskottets utlåtanden nr 7—10 samt andra särskilda utskottets utlåtanden nr 8—13.

§ 6.

Föredrogos i ett sammanhang andra särskilda utskottets memorial, nr 14, i anledning av remiss från båda kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, och ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 64, enligt vilket första kammaren under förutsättning att andra kammaren fattade motsvarande beslut bifallit utskottets i dess nyssnämnda memorial gjorda hemställan samt inbjudit andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, som innefattade ändring av kammarens beslut den 3 innevarande månad, att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition, nr 30, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan och antog, med ändring av sitt den 3 i denna månad i ämnet fattade beslut, första kammarens nu gjorda inbjudan.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag angående det i § 6 här ovan omförmälda beslutet.

§ 8.

Hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 30, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

§ 9.

Föredrogs, men bordlades ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 15.

§ 10.

Herr *Bagge* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, angående nybyggnad av minsvepare m. m.

Denna motion bordlades.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgörömaålen beviljades herr *Jonsson* i Skedsbygd under 4 dagar fr. o. m. den 10 okt.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.18 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 11 oktober.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Herr Lithander har frågat mig, om jag icke anser »tiden vara inne att regeringen begär riksdagens medverkan till att möjliggöra obegränsad tilldelning och användning av sulfitsprit som motorbränsle i dessa bensin- och oljebristens tider, så att i mån ske kan trafik och verksamhet därmed hålles i gång».

Proposition om bemyndigande att träffa vissa avtal angående produktion av sulfitsprit m. m. har färdigställts och kommer att med det snaraste avlämnas till riksdagen. Propositionen innefattar förslag jämväl i det av herr Lithander framställa spörsmålet.

Vidare yttrade

Herr Lithander: Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens statsministern för det svar, som han har givit mig.

Anledningen till att jag framställde min fråga var, att så ofantligt små kvantiteter sulfitsprit blivit avtalade, att det icke såg ut, som om man skulle få den lösning av frågan, som man hade tänkt sig. Jag hoppas nu, att den proposition, om vilken hans excellens statsministern talade, även kommer att beakta önskemålet att åstadkomma en tämligen obegränsad tillverkning av denna vara. Om det nämligen i fortsättningen kommer att läggas samma hämsko på tillverkningen och försäljningen av denna vara som tidigare, befarar jag, att man icke av densamma skall få den nytta för den svenska allmänheten, som en starkare utveckling på detta område skulle kunna ge.

Det har sagts, att även en fördubbling av den nuvarande produktionen skulle innebära en mycket liten kvantitet i förhållande till det stora behovet. Om man emellertid tar hänsyn till att myndigheterna ha ansett sig böra vidtaga sådana åtgärder, att en mycket stor del av landets biltrafik blivit lamslagen, och att även de, som fortfarande ha tillstånd att köra bil, ha drabbats av restriktioner, så förstår man, att varje droppe, som kan anskaffas och användas för detta ändamål, har sin betydelse. Denna betydelse ökas i samma mån som en avspärrning från utlandet skulle äga rum.

Jag vill därför uttala den förhoppningen, att det skall bli en helt annan inställning till denna fråga än tidigare. Vilka än anledningarna ha varit för att hålla sulfitsprittillverkningen nere, tror jag man nu gör landet en god tjänst genom att på allvar främja denna tillverkning och låta den komma till sin fulla rätt. Man måste dessutom tänka på att om biltrafiken lamslås, komma bilarna i stor utsträckning att bli avregistrerade, varigenom staten går miste om sina inkomster av bilskattemedel.

Jag har velat framföra dessa synpunkter till benäget beaktande av dem, som i denna fråga makten hava.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Svar på fråga.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**, som anförde: Herr Bagge har frågat mig om regeringen har för avsikt att förelägga riksdagen förslag om tillfällig dispens från gällande arbetstidslag för med krigsmaterieltillverkning sysselsatta arbetare.

Allmänna arbetstidslagen innehåller som bekant i 4 § den huvudregeln, att arbetsgivare icke får använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan. Enligt 5 § har arbetsrådet rätt att medgiva avvikelser från denna regel. Av särskilt intresse i förevarande sammanhang synes mig bestämmelsen i 3 momentet vara. Detta moment avser bland annat arbete, som tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse. I sådana fall äger arbetsrådet, i den mån så provas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningarna.

Jag vill vidare erinra om de möjligheter till övertidsarbete, som beredas genom stadganden i 7 §. Arbetsgivare äger sålunda, bland annat, om sådant är påkallat med hänsyn till särskilt förhållande, uttaga övertid med 200 timmar under loppet av ett kalenderår. Är ytterligare eftergift påkallad av trängande behov, kan sådan meddelas av arbetsrådet dock för högst 150 timmar under loppet av ett kalenderår.

Av den redogörelse jag lämnat för vissa av bestämmelserna i gällande arbetstidslag framgår, att en anpassning av arbetstiden efter de i olika lägen erforderliga behoven väl synes låta sig göra med stöd av redan gällande stadganden. En prövning av förhållandena i det enskilda fallet erfordras visserligen, men denna kan påkallas utan några vidlyftigheter, och besked i ämnet från den dispensgivande myndigheten — arbetsrådet — erhålles mycket snabbt.

Vad särskilt krigsmaterieltillverkningen angår har jag från arbetsrådets ordförande inhämtat, att ansökningar om tillstånd att i större eller mindre utsträckning få uttaga arbetstid utöver den i gällande lag medgivna i åtskilliga fall ingivits till arbetsrådet samt jämväl av rådet beviljats. I flera av dessa fall har arbetsrådet till stöd för sitt beslut åberopat just 5 § 3 mom. Ett medgivande enligt detta stadgande innebär ju, att lagens bestämmelser i 4 § bliva till en del eller rent av helt satta ur kraft. Särskilda besvär i fråga om t. ex. journalföring av arbetstiden ifrågakomma därvid icke.

Då dispens från gällande arbetstidslag för med krigsmaterieltillverkning sysselsatta arbetare i den utsträckning, som hittills visat sig vara av behovet påkallad, kan givas och även givits med stöd av nu gällande bestämmelser, ämnar regeringen, såvida icke några nya förhållanden inträda, icke för riksdagen framlägga förslag till ändrad eller ny lagstiftning i det ämne, som avhandlats i herr Bagges första fråga.

Herr Bagge har vidare frågat, huruvida regeringen har för avsikt att vidtaga åtgärder för användning av på grund av bensinrestriktionerna arbetslösa specialarbetare vid bilverkstäderna inom krigsmateriel- samt varvsindustrierna. Till svar härå erinrar jag om att Kungl. Maj:t den 6 september 1939 uppdrog åt socialstyrelsen att vidtaga åtgärder, som syftade till en effektivisering av arbetsförmedlingsverksamheten. När detta uppdrag gavs, hade man bland annat ifrågavarande problem i tankarna. Kungl. Maj:t har vidare tillsatt en särskild arbetsmarknadskommission. I direktiven för denna ingår att följa de överflyttningsproblem, som nuvarande krisläge framkallat på arbetsmarknaden. Kommissionens ordförande har meddelat mig, att man inom kommissionen haft anledning att diskutera de problem, som inrymmas i herr Bagges fråga. Man har sålunda övervägt åtgärder för att åstadkomma

Svar på fråga. (Forts.)

en överflyttning av ledig arbetskraft till sådana verkstäder, där brist på arbetare nu uppstått. Man har även diskuterat möjligheten att söka placera statliga beställningar hos vissa bilverkstäder. Beträffande sistnämnda sak kan jag dessutom meddela, att chefen för försvarsdepartementet i skrivelse den 3 oktober till cheferna för armén, marinen och flygvapnet fäst uppmärksamheten på att Bilverkstädernas riksförbund begärt att till förbundet anslutna verkstäder måtte anlitas för krigsmakten i all den utsträckning, som är möjlig. Statsrådet har i nämnda skrivelse förklarat sig finna förbundets framställning i hög grad beaktansvärd.

Härefter yttrade:

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för hans svar på mina frågor.

Vad beträffar den första frågan vill jag endast framhålla, att jag har väl reda på arbetstidslagens bestämmelser i detta avseende. Anledningen till att jag besvärat med denna fråga var, att jag vid föredragning i första särskilda utskottets försvarsdelegation fick klart för mig, att det behövde göras något åt saken och att även arbetsrådets möjligheter behövde vidgas för att man skulle kunna tillmötesgå detta synnerligen viktiga krav. Efter herr statsrådets svar är det klart, att vi båda ha den uppfattningen, att detta är något, som måste gå före annat.

Jag är också tacksam för svaret på frågan om bilverkstäderna. Jag vill endast stryka under att jag med min fråga icke avsett överflyttning av personal från bilverkstäderna annat än i den mån så kan bli alldeles nödvändigt, utan att man, såsom också herr statsrådet tycktes mena, i första hand skall försöka använda bilverkstäderna och deras apparatur och personal så långt det nu går för att bedriva denna tillverkning. Detta bör ske icke minst ur försvarssynpunkt, eftersom denna kräver en snabb forcering av arbetet.

Jag har här endast ett önskemål att tillägga, och det är, att myndigheterna måtte bedriva denna sak med största kraft och snabbhet och i samförstånd med Bilverkstädernas riksförbund, ty det är naturligtvis bäst, om man kan utnyttja den sakkunskap och den goda vilja, som säkerligen där förefinnes, för nu ifrågavarande syfte.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag kan icke låta talmannen avsluta denna debatt utan att ha sagt, att herr Bagge redan efter en månads krig, i vilket Sverige alls icke deltagit, anser tiden vara mogen att gå in för en attack mot den svenska arbetarklassens främsta erövring, åttatimmarsdagen. Jag beklagar, att socialministern har fallit för denna provokation, och jag betecknar hans svar såsom en utmaning mot den svenska arbetarklassen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Svar på fråga. Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Barnekow har till mig framställt fråga, dels huruvida jag ansåge, att lagtima riksdagens beslut angående byggande av två nya kustförsvarsfartyg borde under nuvarande förhållanden fullföljas, dels huruvida jag övervägt lämpligheten av att disponera de för nämnda fartygsbygge avsedda medlen för andra marina ändamål, som innebure ett omedelbart stärkande av neutralitetsförsvaret.

I anledning härav vill jag dels hänvisa till den för riksdagen framlagda

Svar på fråga. (Forts.)

propositionen, nr 40, angående nybyggnad av minsvepare m. m. och dels meddela, att jag efter att hava inhämtat såväl chefens för försvarsstaben som chefens för marinen meningar i ämnet finner mig icke böra förorda framläggande av förslag om förändrad disposition av de för byggande av kustförsvarsfartyg anvisade medlen.

Vidare yttrade:

Herr Barnekow: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få fram-bära mitt tack för hans svar på min fråga. Min tacksamhet skulle ha varit om möjligt ännu större, ifall han kunnat gå med på det, som jag med min fråga åsyftade, nämligen ett uppskjutande av pansarbåtsbyggandet. Till undvikande av allt missförstånd ber jag att få uttryckligen förklara, att jag för min del med väckande av denna fråga icke på något sätt avsett att upptaga en diskussion rörande marinens förseende med artillerifartyg eller icke. Det förefaller mig alldeles klart och naturligt, att de ansvariga inom marinen icke velat släppa det av regering och riksdag en gång fastställda anslaget. De representera den gren av försvarsmakten, som ofta nog vad materialanskaffningen beträffar fått leva nära nog på svältgränsen. Att de således icke på något vis velat avstå från de fördelar, de en gång vunnit, förefaller mig, som sagt, helt naturligt. Det synes mig emellertid, som om herr statsrådet eventuellt dock skulle kunnat göra det. Herr statsrådet har i sin hand icke blott initiativrätten beträffande dylika förslag utan han har även — jag höll på att säga — makten över riksdagsmajoriteten. Således hade det för honom icke varit någon svårighet att upptaga frågan igen. Jag förstår, att herr statsrådet därvidlag kanske, då han önskar bibehålla detta byggnadsprogram, tänker på framtiden, och det är ju mycket naturligt och vällovligt. Jag undrar emellertid, om icke den nuvarande tidens krav snarare måste gå före. Byggandet av dessa pansarbåtar är väl en fråga av för närvarande så stor ekonomisk räckvidd, att den har ett avgörande inflytande på byggandet av andra fartyg — ävenledes kanske i viss mån ett tekniskt inflytande därvidlag.

Jag tror mig ha i minnet, att dessa pansarbåtar en gång kostnadsberäknades till några och 30 miljoner kronor, vilket belopp sedermera höjts till 40 miljoner. Jag vill icke komma med någon ogrannlaga fråga, som herr statsrådet kanske icke vill besvara, men det vore likväl av mycket stort intresse, om han kunde svara på den frågan, huruvida det för närvarande finns någon möjlighet att få anbud på byggandet av dessa pansarfartyg för den bestämda summan. Skulle en kostnadsberäkning nu ske, förmodar jag, att beloppet komme att bli avsevärt högre. Man kan icke neka till att man är nära nog oroad av de siffror, som man här hör framläggas. Jag skulle vilja fråga, om herr statsrådet tror, att dessa kostnader, som voro beräknade till omkring 40 miljoner kronor, för närvarande skulle stanna vid 70 miljoner, eller om beloppet skulle komma att uppgå till 80 miljoner kronor för vardera båten. Jag har nämligen hört båda dessa siffror angivas. Tydligt är det emellertid, att även med det synnerligen beaktansvärda förslaget, som herr statsrådet framlagt för att upphjälpa och skydda våra farleder, kvarstår i alla fall det förhållandet, att till skydd för dessa farleder finnas icke fartyg, som kunna skapa tillbörlig respekt för våra marina gränser.

Av det program, som herr statsrådet framlagt, framgår det klart, att herr statsrådet anser, att dessa pansarfartyg skola kunna byggas inom rimlig tid. Men om man skulle därtill vilja anskaffa t. ex. några jagare, så ligger det väl ändå så till, att det skulle uppstå ekonomiska svårigheter — för att inte säga omöjligheter — för att upptaga även dem för ögonblicket i byggnadsprogram-

Svar på fråga. (Forts.)

met. Framför allt skulle det väl ändå uppstå svårigheter av teknisk art, om man nu vill utöka byggnadsprogrammet, ifall kravet på pansarbåtsbyggandet nu vidhålles. Man får ju tänka sig, att dessa pansarbåtar måste bli färdiga inom den tid, som vi nu genomlida, huru välbehövliga de än kunna vara till skydd mot kommande svårigheter. Jag skulle vara den siste att vilja rekommendera Döbelns medicin till herr statsrådet och säga: Låt oss då få något, som i dag hjälper oss på våra ben, men gör oss i morgon sjufalt värre! — Jag undrar emellertid, om icke den första satsen skulle kunna tagas i beaktande av herr statsrådet, d. v. s. att han skaffar oss något, som verkligen för i dag hjälper oss.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill svara på de frågor, som herr Barnekow framställde till mig. Till en början vill jag meddela, att det går icke att nu få fasta anbud på byggande vare sig av pansarbåtar, jagare, minsvepare eller andra slags fartyg, så att i det avseendet är det alldeles lika ställt för olika slag av båtar. Sedan vill jag erinra om att kostnaden för vardera av pansarbåtarna beräknades i propositionen till årets lagtima riksdag till 37 miljoner kronor. Det ligger i sakens natur, att i detta tidsläge kostnaden kommer att bli betydligt större. Huru mycket kan jag i dag icke säga, och detsamma gäller vilka slags fartyg det än är fråga om. Proportionerna bli därvidlag icke olika. Slutligen skulle jag vilja säga, att jag till de två främsta målsmännen för försvaret på denna front ställde den frågan, huruvida de ansågo det lämpligare att använda de till pansarbåtarna anslagna medlen till byggande av jagare och sålunda uppskjuta pansarbåtsbygget, eller om de vidhöllo sin uppfattning, att det var viktigare att bygga pansarbåtar. Jag fick det svaret, att de ansågo det viktigare, att pansarbåtarna byggdes.

Jag anser nu icke, att detta tillfälle är lämpat till att upptaga en försvarsdiskussion angående flottans ersättningsbyggnad. Den diskussionen bör komma upp vid ett senare skede av riksdagen, sedan Kungl. Maj:ts proposition nr 40 behandlats av utskottet. Det kan därför vara onödigt att upptaga tiden två gånger med samma sak. Emellertid kan man icke förbise det faktum, att av moderna jagare har Sverige nu en icke föraktlig styrka, medan vi, när det gäller pansarbåtar, endast ha ganska ålderstigna sådana att räkna med.

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Då denna fråga behandlades vid innevarande års lagtima riksdag, tillät jag mig framställa ett avslagsyrkande på förslaget om byggande av dessa två artillerifartyg, och min motivering för detta yrkande var, att jag ansåg dem vara olämpliga med hänsyn till den utformning, de fått, med hänsyn till deras begränsade fart och begränsade bestyckning m. m. Nu anser jag emellertid, att det vore för ett neutralitetsförsvar bättre med mera snabbgående båtar och mera lättmanövrerade fartyg, och utvecklingen har, såvitt jag förstår, visat, att denna min uppfattning är riktig. Härtill kommer, att dessa två artillerifartyg icke kunna bli färdiga förrän efter fyra år. Skulle det komma att strama åt ytterligare, är väl denna tid av fyra år också mycket knappt tilltagen. Under sådana förhållanden torde det väl vara bättre att använda dessa 70 à 80 miljoner kronor till andra och för vårt neutralitetsskydd viktigare ändamål. Om ett par målsmän, såsom statsrådet Sköld sagt, vidhålla sin mening, borde det väl inte få bli en prestigesak för dem, utan riksdagen borde i stället klart uttala sig i denna fråga, så att en korrigering kunde komma till stånd.

Svar på fråga. (Forts.)

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag anser i likhet med herr statsrådet det icke på något sätt lämpligt att nu taga upp till diskussion frågan om flottans ersättningsbyggnad och vill blott framhålla, att i propositionen nr 40 finns refererat ett yttrande av chefen för marinen, där han utgår ifrån att jagarna kunna byggas samtidigt med pansarbåtarna. Detta är emellertid en sak, som vi i utskottet få undersöka. Sedan få vi återkomma till saken.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till första särskilda utskottet propositionen, nr 36, angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m.;

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 42, angående förordnande jämlikt 2 § andra stycket lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; samt

till första särskilda utskottet propositionen, nr 43, angående försäljning av ett område av kronoegendomen Starby kungsladugård i Östergötlands län.

§ 5.

Föredrogs och remitterades till första särskilda utskottet den på bordet ligande motionen nr 9 av herr *Bagge m. fl.*

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inrättande av ett folkhushållningsdepartement; och

första särskilda utskottets utlåtande, nr 7, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till folkhushållningsdepartementet m. m. framlagda förslag.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag till civilt luftskydd. *Ang. vissa anslag till civilt luftskydd.*

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3 angående Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum. *Ang. bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum.*

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkt 7; sid. 42—47) föreslagit riksdagen att till Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 4,300,000 kronor.

Ang. bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum. (Forts.)

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 3, hade herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.* hemställt, dels att riksdagen i anledning av proposition nr 1 vid 1939 års urtima riksdag måtte som bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 8,500,000 kronor; dels ock att riksdagen för sin del måtte besluta i enlighet med luftskyddsinspektionens förslag så förändra nu gällande luftskyddslag, att länsstyrelse kunde ålägga kommun att anordna skyddsrum för den lokala luftskyddsledningen och övrig för det allmänna luftskyddet erforderlig personal och att på av Kungl. Maj:ts utpekade orter och i enlighet med av vederbörlig myndighet utfärdade anvisningar anordna skyddsrum för allmänheten vid torg, huvudgator och dylika trafikleder, där det kunde förväntas att samfärdsel i större utsträckning skulle äga rum under luftskyddstillstånd, samt att kostnaderna därför skulle gäldas på det sätt luftskyddsinspektionen föreslagit.

Utskottet hemställde, att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 3 — måtte till Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4,300,000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr *Mårtensson*: Herr talman! Jag har begärt ordet icke för att föreslå någon ändring i eller tillägg till utskottets förslag utan endast för att göra en hemställan.

Enligt föreliggande förslag skall staten bidraga med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna för inrättande av vissa skyddsrum. Under sådana förhållanden bör även staten se till att dessa skyddsrum bli uppförda på det mest praktiska sätt och av det bästa material som kan förekomma. Under senare tid ha vissa undersökningar företagits, framför allt av de svenska granittillgångarna, av statsgeologen doktor B. Asklund. Av dessa undersökningar synes framgå, att den svenska graniten har sin ofrånkomliga uppgift att fylla, bland annat såsom vägbeläggningsmedel och bombvalvsten. Doktor Asklund uttalar bland annat: »Provtagningarna skedde väsentligen under förra året och ha nu slutförts. Provingarna ha numera också till stor del utförts av statens provningsanstalt. Resultaten äro synnerligen goda och de ha visat, att graniten besitter en utmärkt tryckhållfasthet — en egenskap, som just nu är aktuell för dess användning till bombvalvsten.» Detta uttalande har gjorts någon av de senaste dagarna. Av detta uttalande från fullt sakkunnigt håll framgår enligt min mening tydligt och klart, att graniten har stora företräden framför annat material, icke minst när det gäller byggandet av hållfasta och bombsäkra skyddsrum på olika orter inom landet. Men användning av granit till detta ändamål medför icke endast hållfasta och säkra skyddsrum utan bidrager även till att i viss mån lindra de svårigheter, som vissa delar av stenindustrin blivit utsatta för på grund av kriget. Jag kan i detta sammanhang omnämna, att exporten av bl. a. blocksten nedgått till ett minimum av det normala sedan krigsutbrottet, och detta har medfört, att 1,200 å 1,400 arbetare inom denna del av stenindustrin blivit arbetslösa. Jag kan även meddela, att avbrott eller inskränkningar i arbetet på detta område huvudsakligen förekommit i Kristianstads län och Kronobergs län och vidare i någon mån även i Blekinge och Bohuslän.

Vad sedan beträffar gatstensindustrin, som också det är fråga om i detta sammanhang, så har exporten av denna vara så gott som alldeles upphört, se-

Ang. bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum. (Forts.)
dan kriget började, och de arbetare, som varit sysselsatta med denna gatstenshuggning, ha måst övergå till tillverkning av statsbeställd gatsten. Det skulle därför vara av stor betydelse icke enbart för arbetarna utan även för de olika orter, som drabbats av denna nedgång inom stenindustrien under den senaste tiden, om graniten i största möjliga utsträckning komme till användning vid uppförandet av skyddsrum för såväl de statliga som de kommunala organen. Jag får därför, herr talman, uttala en hemställan, att Kungl. Maj:t vid planläggandet och fastställandet av bidrag för skyddsrum upprättande måtte verka för att respektive myndigheter, som ha att utföra dessa arbeten, i största möjliga utsträckning använda den svenska graniten såsom byggnadsmaterial.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna och *Ekdahl*.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Eftersom jag väckt en motion i denna fråga, kan jag icke, innan frågan avgöres, underlåta att göra ett par anmärkningar.

I den av regeringen framlagda propositionen påvisas mycket tydligt, hur försummad denna det civila luftskyddets allra viktigaste fråga egentligen är. Under de år, som ha gått, sedan beslut om den militära utrustningen fattades, har bortåt en miljard kronor anslagits till militära rustningsändamål, men hittills har endast en halv miljon kronor utanordnats för att bygga skyddsrum, icke för allmänheten utan på sin höjd för en del personer, som skulle syssla med det civila luftskyddet. Ännu hösten 1938 hade icke ett enda öre av det mycket blygsamma belopp, som har beviljats, tagits i anspråk av vederbörande kommuner. När man studerar akterna i detta mål, får man det intrycket, att det från regeringens sida icke har visats någon vidare iver, när det gällt att driva fram denna sak. Luftskyddsinspektionen har rest det ena kravet efter det andra, och regeringen tycks ha tagit till sin uppgift att reducera dessa krav så mycket som den ansett vara möjligt. Därvidlag har ju regeringen ansett stora möjligheter föreligga. När exempelvis luftskyddsinspektionen i mars månad detta år krävde 2 miljoner kronor för utförande av vissa nödvändiga aktuella arbeten, reducerade som bekant regeringen och riksdagen detta till 100,000 kronor.

Framför allt ligger emellertid svagheten på det organisatoriska området. Man har det intrycket, att regeringen i denna fråga väntar på kommunernas initiativ och att kommunerna å sin sida vänta på regeringens initiativ. Vi föreslog för vår del vid årets lagtima riksdag, när frågan om förändring av luftskyddslagen behandlades, i likhet med ett tidigare förslag från luftskyddsinspektionen, att kommunerna skulle åläggas att planlägga — märk alltså planlägga — luftskyddsrum och hos regeringen begära statsbidrag för att bygga sådana. Riksdagen ville icke bifalla detta krav, och man hänvisade därvid till att en utredning sedan lång tid arbetade med denna fråga, en utredning som man också i detta fall faller tillbaka på. Visserligen antydes av vederbörande i propositionen, att utredningens arbete torde kunna avslutas så snart, att förslag kan framläggas till nästa års riksdag, men det tycks icke vara säkert ens det.

Nu brinner det i alla fall i grannens knutar, och frågan är, hur länge man kan vänta med att verkligen sätta i gång kommunerna på allvar med denna fråga. Såsom vi se saken, bör det vara statens skyldighet att gå i spetsen. Det förslag, som vi hade ställt och som i annan formulering nu upprepas, överensstämmer med ett förnyat förslag av luftskyddsinspektionen, enligt vilket länsstyrelserna skulle ha befogenhet att påverka kommunernas ställningstagande, d. v. s. de kommuner, som kunna betraktas såsom utsatta i händelse av

Ang. bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum. (Forts.)
ett krig. Detta förslag tycker jag för min del borde ha bifallits. Eftersom vi icke utarbetat någon lagtext, förefaller det vara omöjligt att nu ställa frågan under proposition. Jag har i alla fall framfört önskemålet motionsvägen, men det har icke funnits något intresse för saken i utskottet.

Luftskyddsinspektionen konstaterar själv, vilket också omnämnes av utskottet, att om dess förslag om anslag för luftskyddsrum åt allmänheten skulle bifallas, skulle man därmed tillfredsställa endast 4 procent av det aktuella behovet, d. v. s. av det behov, som man ansett vara minimibehovet i händelse landet skulle komma i krig. Icke ens detta blygsamma krav, som vi ha upprepat i vår motion, har utskottet velat bifalla, utan man faller åter tillbaka på den kommitté, som arbetar med frågan. Jag hoppas, att den arbetar, fastän det tycks ta mycket lång tid.

Ehuru jag vet, att utgången genom utskottets ställningstagande på förhand är given, skall jag emellertid ställa ett yrkande, nämligen att i enlighet med min motion anslagsbeloppet skall höjas från 4.3 till 8.5 miljoner kronor. Jag ber alltså, herr talman, att få ställa detta yrkande.

Herr Råstock: Herr talman! Jag har suttit och funderat på om det vore skäl i att taga den senaste talarens yttrande på så särskilt stort allvar efter den inställning, som han har visat sig i allmänhet ha till vad som händer i dessa dagar, men då det icke tidigare yrkats bifall till utskottets hemställan, skall jag be att få göra det och motivera detta med några få ord.

Vi ha inom utskottet icke behandlat vare sig herr Hagbergs motion eller regeringens proposition på något som helst sätt lättvindigt. Vi ha haft långa föredragningar i ämnet och ha försökt sätta oss in i detsamma. Det framgår säkerligen också av utskottets utlåtande, att vi icke i alla avseenden kunnat godkänna det, om jag så får uttrycka mig, mera schematiska program, som luftskyddsinspektionen ursprungligen framlagt. Vi ha exempelvis i en punkt, som återfinnes i andra stycket på sid. 6 i utlåtandet, gjort ett uttalande, som jag här vill ytterligare understryka i förhoppning om att Kungl. Maj:t och den utredning, som nu arbetar, skall beakta det.

Därefter vill jag framhålla, att uppgiften om de 4 procenten tagits in i utskottets utlåtande just för att klargöra, att det icke finns några möjligheter vare sig ekonomiskt eller på annat sätt att tillfredsställa behovet av skyddsrum så långt, att det skulle räcka för en hel storstadsbefolkning. Det är endast avsett att räcka för sådana, som nödvändigtvis måste vara ute på gatorna för att sköta de löpande göromålen i samhället, trafiken o. dyl. Det är därför man har kunnat komma ned till så pass relativt begränsade belopp.

Till sist skulle jag vilja säga, att det är nog ganska nödvändigt med litet is i magen även inför alla krav på skyddsrum, som komma fram.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen Magnusson: Herr talman! Eftersom jag deltar i den uti förevarande ärende åberopade utredningen, har jag ansett mig böra säga några ord. Först och främst skulle jag emellertid vilja ifrågasätta, huruvida herr Hagberg i Luleå verkligen tidigare har intagit eller fortfarande intager den inställningen, att han har någon egentlig rätt eller anledning att höra till dem, vilka nu påtala de brister, som råda i fråga om vår försvarsberedskap.

Beträffande det av herr Mårtensson framställda projektet vill jag endast säga, att saken nu torde ha så aktualiserats, att det för närvarande nog icke finns annat att göra än att betjäna sig av det byggnadsmaterial, som snabbast

Ang. bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum. (Forts.)
kan leda till det åsyftade resultatet, materialet må sedan vara av det ena eller andra slaget.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Endast ett par ord på sidan av ämnet, föranledda av de två inlägg, som här blivit gjorda. Jag skulle vilja säga, att om jag sympatiserar med Sovjetunionen eller med vilket land som helst, så befriar detta icke utskottets ordförande lika litet som kammarens andre vice talman från deras skyldighet att behandla mig såsom svensk riksdagsman i enlighet med den svenska grundlagen. Jag anhåller på grund därav också, att när vi ställa förslag i denna kammare, dessa behandlas med utgångspunkt från att vi äro valda representanter för svenska arbetare.

Herr **andre vice talmannen Magnusson**: Herr talman! Om herr Hagberg enligt här lämnat erkännande sympatiserar med Sovjetunionen är det befogat här uttala, att denna hans inställning ingalunda underlättar Sveriges försvar eller bidrar till civilbefolkningens skyddande mot faror vid luftangrepp.

Herr **Råstock**: Jag har redan konstaterat, att vi icke ha behandlat vare sig Kungl. Maj:ts proposition eller herr Hagbergs motion lättvindigt. Det räcker för mitt vidkommande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till det av herr Hagberg i Luleå under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 8.

Herr statsrådet *Forsslund* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 44, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 45, angående bemyndigande att träffa vissa avtal rörande produktion av sulfitsprit m. m.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser bidrag till kvinnoföreningarnas beredskapskommitté; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 74, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 44, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverknigen i riket; och

nr 45, angående bemyndigande att träffa vissa avtal rörande produktion av sulfitsprit m. m.,

ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor;

och blev berörda inbjudan antagen av andra kammaren.

§ 11.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 44, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverknigen i riket; och

nr 45, angående bemyndigande att träffa vissa avtal rörande produktion av sulfitsprit m. m.

§ 12.

Ang. särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Bergquist: Herr talman! Det föreliggande förslaget avser att lindra de ekonomiska svårigheter, som uppkomma för sådana värnpliktiga, som inkallas för försvarsberedskap eller vid mobilisering. Andra särskilda utskottet har icke funnit anledning till någon erinran mot Kungl. Maj:ts proposition i detta hänseende. Det kan visserligen råda tvekan beträffande vissa punkter i förslaget, men det är all anledning antaga, att de särskilda bestämmelserna i praxis skola visa sig tillfredsställande. Jag har för min del i detta hänseende icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag har tillåtit mig att vid utskottsutlåtandet foga ett särskilt yttrande.

Detta lagförslag bygger på förslag, som framlagts av den sociala försvarsberedskapskommittén, vilken kommitté tog upp frågan om vad som bör göras för att skydda de inkallade mot ekonomiska svårigheter. Kommittén framlade tre olika förslag, dels ett förslag angående särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga, motsvarande det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget, dels ett förslag med vissa bestämmelser rörande hyra och bostadsrätt och dels ett förslag med vissa bestämmelser rörande avbetalningsköp. Kungl. Maj:t har nu upptagit endast det första av dessa tre förslag. För min del vill jag ifrågasätta, om det icke skulle vara av synnerligen stort värde för att nå det syfte, som kommittén avsett, att även de två andra förslagen upptogos till prövning och beslut av riksdagen. Den ekonomiska ställningen bland många av dem, som utkallats till försvarsberedskap, är synnerligen svår, och det kan därför också vara till viss hjälp för dem med de bestämmelser, som här tillkommit därom att utmätning icke får vidtagas inom en viss tid och att visst gods skall vara undantaget från utmätning. Men i allmänhet är det nog så med dessa värnpliktiga, att de icke drabbas av dom på grund av oguldna skulder och därpå följande utmätning, medan det däremot förekommer i mycket stor utsträckning, att de få svårt att i rätt tid full-

Ang. särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m.

(Forts.)

göra sin hyresbetalning och därigenom kunna drabbas av vräkning. Härjämte förekommer det i synnerligen stor omfattning, att dessa personer ha köpt gods på avbetalning och sedan drabbas av svårigheter att kunna fullgöra sin betalningsskyldighet och därvid löpa den risken, att det gods, som de köpt på avbetalning, kommer att återtagas. Ofta är det icke blott lyxsaker, som det rör sig om, utan även en hel del nödvändighetsvaror. Det är icke så ovanligt, att unga familjer köpa sitt möblemang, sina sängkläder, filter och till och med gångkläder på avbetalning. Om dessa människor då på grund av inkallelse eller dylikt icke kunna fullgöra sin betalningsskyldighet, löpa de risken, att vederbörande försäljare utan vidare återtager det gods, som försålts under denna form.

Jag tror, att om man vill uppnå det syfte, som även herr justitieministern vill uppnå med denna proposition, skulle det vara av ett mycket stort värde, att även vissa bestämmelser utfärdades, som skyddade köpare av avbetalningsgods samt hyresgäster. Jag vill därför endast till herr justitieministern rikta en hemställan, att han ville taga under allvarligt övervägande de två övriga lagförslag, som framlagts av sociala försvarsberedskapskommittén, och för urtima riksdagen lägga fram dessa förslag. I övrigt har jag icke något annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindqvist: Herr talman! De frågor, som herr Bergquist har tagit upp i ett särskilt yttrande till andra särskilda utskottets utlåtande nr 8, ha vi något litet diskuterat inom utskottet. Vi tyckte nog alla, att det hade varit önskvärt, att justitieministern i sin proposition hade anfört några skäl, varför inte de spörsmål hade tagits upp, som herr Bergquist där vidrört.

När vi nu likväl inte ha kunnat ansluta oss till ett gemensamt yttrande på sätt som herr Bergquist angivit, har det varit därför att vi inte varit så inne i dessa frågor som herr Bergquist. Vi ha inte vågat ta en så positiv ställning till detaljerna i förslaget, som herr Bergquist har gjort i sitt särskilda yttrande. Men jag har likväl, när nu frågan kommit upp, velat säga, att jag tror att jag uttalar hela utskottets uppfattning, då jag gör en vädjan till justitieministern att snarast möjligt taga upp dessa frågor till prövning och för riksdagen framlägga det resultat, som denna prövning kan föranleda.

I sakfrågan har utskottets majoritet ingen annan uppfattning än den herr Bergquist angivit i sitt särskilda yttrande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman:** Herr talman! Det förhåller sig ju så, att den kommitté, om vilken herr Bergquist har talat, har framlagt tre olika lagförslag, vilka inte alls stå i något som helst oskiljaktigt sammanhang i förhållande till varandra. Ett av dessa lagförslag har föranlett den proposition och det utskottsutlåtande, som vi nu behandla. Det rör ändrade regler om utmätning hos inkallade värnpliktiga. Jag har tagit upp detta förslag till särskild behandling och lagt fram det för kammaren därför att det gick snabbast att bereda detta ärende. Det hade naturligtvis inte varit riktigt att jag lätit en proposition, som var färdig i denna sak, ligga och vänta i avvaktan på behandlingen av de båda övriga av kommittén framlagda lagförslagen.

Det andra lagförslag, som kommittén har framlagt, rör vissa lättnader för de värnpliktiga i fråga om betalning av hyra. Detta lagförslag anknyter sig till ett stort förslag, som kommittén har framlagt rörande lag om familjebidrag. I fråga om detta stora lagförslag har försvarsministern intagit den ståndpunkten, att det var omöjligt att hinna bereda det så att proposition därom skulle

Ang. särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m.
(Forts.)

kunna framläggas för den urtima riksdagen. Han har i stället bebådat ett lagförslag till nästa lagtima riksdag. Kungl. Maj:t har då för att hjälpa de värnpliktiga i fråga om familjebidragen utfärdat en kungörelse, som innebär en provisorisk lösning. Under sådana omständigheter kan man naturligtvis inte till denna riksdag framlägga en proposition i huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslaget — för närvarande svarar detta kommittéförslag i luften — men naturligtvis kan man omedelbart ta upp frågan om hjälp åt de värnpliktiga utan den nära anknytning till kommittéförslaget, som den förste ärade talaren antydde.

Jag är naturligtvis mycket intresserad av detta ärende, och jag vill meddela, att kommittéförslaget angående detsamma har remitterats på samma gång som det första kommittéförslaget, nämligen det om utmätning. Remisser ha kommit in, och vi hålla nu på att undersöka, huruvida en stor social fråga uppkommit, som påkallar lagstiftning i fråga om hyra. Jag vill emellertid omtala, att vi ha hört oss för hos personer, som ha kännedom om hyresmarknaden, och de ha sagt, att det för närvarande inte i större omfattning framträtt några verkningar av inkallelserna av värnpliktiga på det sättet att det skulle uppstått hyressvårigheter för dem. Det har förekommit fall men ganska sporadiskt. Klart är emellertid, att bristande förmåga att betala hyra kommer till uttryck först tämligen långt — några månader i varje fall — efter det att den reella betalningsoförmågan inträtt. Det är därför mycket möjligt, att vi om någon tid få se tydligt för ögonen de olägenheter, som den förste ärade talaren fruktade för. Jag kan endast försäkra kammaren, att vi bedriva utredningen av detta ärende i departementet med största intresse och att vi skola, så fort vi kommit till en ståndpunkt i frågan, framlägga en proposition i riksdagen.

Det tredje lagförslag, som kommittén framlagt, rör avbetalningsköpen. Jag vill nämna, att den saken har behandlats precis som de båda föregående. Även detta lagförslag har således remitterats. Förslaget om de värnpliktigas avbetalningsköp kom emellertid att sättas i ett visst samband med frågan om andra avbetalningsköp, nämligen de avbetalningsköp av bilar, som gjorts av personer, vilka på grund av bensinrestriktionerna ha blivit oförmögna att utnyttja sina bilar på det ekonomiska sätt, som de avsågo, när de ingingo avtalet om köpet. Vi studerade då naturligtvis frågan i hela dess vidd. Jag vill nämna, att denna fråga om avbetalningsköp av bilar är en mycket stor fråga. Dessa avbetalningsköp uppgå, beräknar man, till ett belopp av 180 miljoner kronor. Det är en maximisiffra, men den verkliga siffran torde inte ligga långt därifrån. Var och en förstår då, vilket oerhört ingrepp det är i vårt affärsliv, ifall man beviljar ett obegränsat moratorium i fråga om på avbetalning köpta bilar, enär svårigheterna att betala skapats genom statliga restriktioner.

Men för att återgå till den ursprungliga frågan, frågan om de värnpliktigas avbetalningsköp, har jag fått det intrycket att den är betydligt lätthanterligare och att man där inte möter så allvarliga allmänna synpunkter med hänsyn till faran av att medge moratorium. Vi hålla inom departementet på att studera, i vad mån man kan på grundval av kommittéförslaget utarbeta en lagtext, som är så nyanserad, att den ger en lättnad åt den, som behöver och förtjänar att få en lättnad, men inte åt andra.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 8 kap. strafflagen, m. m.

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag har inte kunnat underlåta att begära ordet för att ge uttryck åt den besvikelse, som jag känt och känner inför här föreliggande lagförslag. Redan den omständigheten, att förra riksdagen, som dock drog ut på tiden, fick förflyta utan att en så nödvändig lagstiftning framlades till prövning och antagande och att man framför denna lagstiftning vid ganska sent datum framlade och fattade beslut om andra, enligt mitt förmenande mycket mindre aktuella och nödvändiga laggar, innebar en besvikelse. Men när nu förslaget har kommit inför riksdagen och man läst detsamma, tror jag att jag inte varit ensam, när jag vid läsningen av lagförslaget har gjort den reflexionen — delvis beroende naturligtvis på att man inte har tillräcklig juridisk bildning för att läsa lagtext — huruvida detta var allt, eller om det till äventyrs fanns andra och kompletterande lagbestämmelser, vilka innehöll skarpare straffsätser än de här ifrågavarande. Vi böra komma ihåg, att detta lagförslag omfattar förbrytelser emot staten och det svenska folket av synnerligen allvarligt slag, förbrytelser, vilka icke blott kunna medföra förlust av omistliga värden utan även i många fall äventyra många svenska medborgares liv. Jag syftar därvidlag bland annat på det handels-spionage, som förekommit och förekommer i mycket stor utsträckning. Man blir då förvånad, när man finner, att dessa förbrytelser skola straffas med fängelse eller straffarbete i högst två år eller, *då synnerligen försvarande omständigheter föreligga*, med straffarbete i högst fyra år. Jag vet inte, om man ännu på juristhåll vidhåller en en tid modern uppfattning, att straffet icke hade någon avskräckande verkan, då det gäller brott och brottslighet. Men jag föreställer mig, att man i det föreliggande fallet ändå måste åsyfta en viss avskräckande verkan, då man stadgar straff för spionerihandlingar eller låt mig säga i många fall likvärdigt med rena förräderiet mot det egna landet, och om inte i det fallet man bör ha en lagstiftning så tillmätt, att den även innebär ett ganska betydande mått av avskräckande verkan. Det synes mig, att ett straff av fängelse eller straffarbete upp till högst fyra år i detta fall icke är tillräckligt.

Som saken nu ligger till är det ju inte möjligt, herr talman, att göra något yrkande, men jag har icke kunnat låta detta tillfälle gå förbi utan att göra det uttalandet, att jag finner att denna lagstiftning icke har lagts upp tillräckligt effektivt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den föregående ärade talaren upptog en fråga, som nu saknar all aktualitet, nämligen den frågan, huruvida jag handlade riktigt, när jag vid den senaste lagtima riksdagen i dess sista timme inte lade fram förslag till lag om spioneri. Jag motiverade då min uraktlåtenhet därmed, att jag ansåg att det inte var lämpligt att belasta riksdagen, så långt som den var framskriden, med ett sådant ärende. Det visar sig ju nu, att jag bedömde den saken riktigt, eftersom det andra särskilda utskottet har ansett det nödvändigt att underkasta denna fråga en så grundlig prövning som utskottet har gjort. Det förvånar mig icke att utskottet har intagit denna ståndpunkt, ty detta är en fråga, som i hög grad berör den enskildes frihet och säkerhet i vårt land.

Den ärade talaren borde observera, då han uttalar sin besvikelse över de straffsätser, som innehållas i detta lagförslag, att lagförslaget måste inordnas i hela det straffrättsliga system, som finns i 8 kap. strafflagen. Där behandlas i en annan paragraf, herr andre vice talman, frågan om förräderi. Förräderi behandlas inte alls i det lagförslag, som nu föreligger. Det behandlas i 8 kap.

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

i första paragrafen, och där straffas förräderi med det strängaste straff, som vår rätt känner. I detta fall behöver den ärade talaren inte känna sig besviken över straffsatsen.

Vidare är att märka, att i andra paragrafer, som det i dag inte heller är fråga om, stadgas i kap. 8 skydd för militära hemligheter och andra förhållanden, som fått karaktär av att vara skyddade hemligheter. Den nu föreslagna paragrafen 21 a kommer som ett tillägg härtill. Den behandlar således meddelanden och upplysningar om sådana förhållanden, som inte äro försedda med särskilt straffskydd såsom hemliga. Det är givet, att när man bestämmer straffet i detta avseende, måste man utmäta det under aktgivande på de straffsätser, som äro utsatta i de övriga paragrafer, som jag här berört.

Vad beträffar brottsbeskrivningen se kammarens ärade ledamöter av utskottsutlåtandet, att inom utskottet har varit ifrågasatt en annan brottsbeskrivning än den, som är föreslagen i propositionen och som utskottet har stannat vid. Denna brottsbeskrivning, som förordats i en reservation, har den karaktären, att om den antoges, skulle vi i vår permanenta lagstiftning fått införd en verklig kautschukparagraf.

Jag har, när jag behandlat utformningen av de lagbestämmelser, som innehållas i propositionen, ställt mig på den ståndpunkten, att vi skulle i den lagstiftning, som avser att vara en bestående klädnad för det svenska folkets rättsliv, undvika att införa inslag, som äro främmande för de begrepp om den enskildes rättssäkerhet, varom vi ha slagit vakt här i landet under långa tider och om vilka jag hoppas, att vi också skola komma att slå vakt i framtiden.

Men det kan inträffa tider, då förhållandena bli sådana, att vi i vårt land måste tillgripa exceptionellt skarpa åtgärder för att skydda vårt folk mot den upplysningsverksamhet, som är skadlig. Dessa åtgärder böra enligt min mening erhålla en provisorisk karaktär. De böra införas i en lag med begränsad giltighet, vilken står som en påbyggnad på vår rätt, en påbyggnad, som är gjord för att möta en särskilt svår situation men beträffande vilken man principiellt från början har enat sig om att den skall bortfalla. Jag kan nämna för kammarens ledamöter, att vi i justitiedepartementet ha utarbetat ett sådant förslag med skärpta bestämmelser rörande tvångsmedel att tillgripa emot dem, som kunna antagas driva den skadliga verksamhet, varom den ärade talaren nyss nämnde. Detta förslag ligger fullt färdigt, och skulle förhållandena för vårt land försvåras och försämras, kan en proposition av sådant innehåll utan dröjsmål föreläggas riksdagen.

Men vad det nu är fråga om det är ju att genomföra en lagstiftning, som är avsedd att vara av permanent natur.

Mot vad jag sagt strider inte, att ett av de lagförslag, som här har framlagts, är provisoriskt, ty det är provisoriskt inte på grund av att det innehåller något, som är kristidspåverkat, utan det är provisoriskt av det skälet, att den stora processreformen ännu inte blivit genomförd. Det är således ett provisorium av helt annan karaktär än det, varom jag nyss har talat.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Justitieministern nämnde till försvar för att lagförslag i detta ämne icke framlagts vid årets lagtima riksdag den omständigheten, att utskottet nu har tagit sig — enligt mångas mening väl — rundlig tid för att pröva det förslag, som nu föreligger, och att prövning vid lagtiman sålunda ej medhunnits. Det må vara tillåtet att uttala, att det torde nog ha förelegat skäl att vid förra riksdagen pröva detta förslag framför andra, exempelvis ett förslag om resning.

Jag har icke förbisett, att det finns en särskild lagstiftning om förräderi.

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

Men jag tillät mig göra en antydning i mitt föregående anförande, att spioneri kan vara ganska likvärdigt med förräderi, och jag kan komplettera det med att säga, att om genom handelsspionage ett svenskt fartyg blir torpederat och kanske en besättning på 20 à 30 människor följer med i djupet, kan jag inte inse att skillnaden mellan denna handling och förräderi är så särdeles stor, även om den i lagstiftningen rubriceras annorlunda. Och, för att anknyta till herr statsrådets uttalande i slutet av hans anförande, om en kompletterande lagstiftning verkligen är behövlig, är inte situationen nu sådan, att den bör komma med det alla snaraste?

Herr Lövgren: Herr talman! Jag är i mycket förekommen av herr andre vice talmannen. Jag kan inte hjälpa att jag tycker, att straffskalan här är alldeles för mild. En usling, som säljer sig till att lämna upplysningar åt främmande makt, får säkert så pass bra betalt att han utan tvekan tar risken av fångelse eller straffarbete i två år eller under försvårande förhållanden högst fyra år.

Under världskriget förlorade den svenska handelsflottan oräkneliga miljoner i värden och över 700 människoliv. Som gammal sjöman kan jag inte annat än känna mig upprörd var gång mina tankar falla på den saken, ty det är ändå ganska säkert, att en hel del av dessa voro direkta offer för det angiveri, som praktiserades här av utländska makters agenter. Och vad är det för skillnad mellan ett kallblodigt mord och den handling, som en sådan usling begår, då han skickar ett meddelande om, att här går fartyget så och så från den och den hamnen, och ni kunna räkna med att det är där och där vid den eller den tidpunkten, för att mördaren skall ligga där färdig med sin torped och skicka besättningen in i evigheten?

Alltså, jag är glad över att man här har ett embryo till en verklig spionerilag, men jag hade varit ännu mera tillfredsställd, om den hade haft ordentliga straffsatser, som verkligen kunna avskräcka. Ty det är icke någon skillnad mellan kallblodigt mord och det angiveri, som praktiserats av dessa utländska makters agenter i våra hamnar. Mot bakgrunden av detta skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att man undersöker möjligheterna att skärpa denna straffskala åtminstone dithän att, när det föreligger klara bevis för att ett fartygs sänkning är ett direkt resultat av angiveri, angivaren behandlas enligt de paragrafer, som gälla för mord eller som gälla för spioneri under krigstid. Vid åtminstone en av de torpederingar, som häromdagen skedde på gränsen till Nordsjön, framgick det att befälet på den U-båt, som torpederade fartyget, var underkunnigt om lastens beskaffenhet i minsta detalj. Det fanns någon på avgångsorten, som hade meddelat detta, och denna någon får inte tillräckligt straff med 2 eller 4 år. Hängning vore det enda riktiga straffet.

I detta sammanhang skall jag be att få säga ett par ord också om ett tillstånd, som vi ha här i landet och som betraktas som helt naturligt. Det är att människor laborera med dubbla medborgarskap. De äro svenska medborgare formellt, uppträda mitt ibland oss, göra fritt sin opinionsbildning, men i verkligheten ha de sitt andliga hemland på annat håll och arbeta direkt i de makters intresse, som de ideologiskt hylla sig till. Under fredliga och vanliga idylliska förhållanden kunna sådana saker tolereras, men i sådana tider som de nuvarande blir det något helt annat, ty dessa människor kunna då, om inga restriktioner finnas, göra landet fullkomligt obotlig skada. Därför finns det anledning att här i landet skärpa uppsikten över de människor, som laborera med dubbla medborgarskap och som uppenbarligen dag efter dag, år ut och år in visat sig vara verkliga representanter för utländsk makt

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)
och kanske utländsk makt, som också hotar vår integritet och vårt oberoende.

Herr Lithander: Herr talman! Utskottets ärade ordförande, landshövding Linnér, har till detta betänkande fogat en reservation, i vilken han ger uttryck åt den uppfattningen, att § 21 i 8 kap. strafflagen och § 127 i strafflagen för krigsmakten ha fått en alltför snäv avfattning för att kunna skydda de intressen, som avses med dessa paragrafer. Han säger att det varit önskvärt, att till formuleringen i övrigt fogats orden »eller eljest kan lända riket till men».

Herr talman! Jag kan inte neka till att för en lekman står det mycket tydligt och klart, att det vore önskvärt, om ett sådant förtydligande komme med, ty det lär väl inte finnas mer än en mening inom den svenska riksdagen om att sådan bör tolkningen vara.

Nu har man sagt, att i ordet »folkförsörjning» skulle ligga denna mening. Detta ord skulle inkludera även det övriga. Men enligt utskottets ordförandes mening hade det varit önskvärt, om dessa ord hade kommit med. Jag vill, herr talman, i varje fall ge uttryck åt den förhoppningen, att man vid lagens tillämpning skall taga hänsyn till, att denna uppfattning blivit framförd i form av en reservation och även kommit till uttryck i kammaren vid behandlingen av denna sak.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag hade endast för avsikt att framställa en anmärkning i anledning av andre vice talmannens första inlägg. Han syntes mig vilja kombinera sin kritik med de intryck, som han sade sig ha fått av vissa straffteorier, enligt vilka straffet icke ansågs ha någon avskräckande verkan. Det finns säkerligen icke någon straffteori, som innefattar en så kuriös ståndpunkt. Det skulle ju betyda, att man direkt förnekade det påtagliga faktum, att folk i allmänhet äro rädda för att bli inburade och att rädslan är starkare, ju strängare straffet är. Säkerligen förväxlar herr andre vice talmannen de teorier, som han förmodade skulle finnas, med vissa moderna strömningar inom straffrätten, som säga, att strafflagens sociala funktion icke är att verka genom avskräckning, d. v. s. att strafflagen icke är byggd på terroristiska principer. I själva verket kan man ådagalägga, att strafflagen icke skulle duga något till i samhället, om den icke hade en helt annan funktion, nämligen att verka moralbildande, att rycka den allmänna moralen med sig emot de straffbelagda handlingarna. Men detta förutsätter, att straffhotet i sig självt i allmänhet verkar mer eller mindre avskräckande på de olika individerna. Detta är en lång historia, som icke kan tagas upp till debatt här i kammaren, i varje fall icke vid detta tillfälle.

Jag hade tänkt stanna vid detta påpekande, men jag kan icke underlåta att i anledning av herr Magnussons och herr Lövgrens anföranden tillägga, att frågan om straffskalans i allt fall icke influeras av distinktionen mellan de båda teorier, som jag nu berört. Den ena teorien går ut på att straffrätten har ett terroristiskt syfte, att den syftar till avskräckning, medan den andra innebär, att straffets sociala funktion går ut på moralbildning, går ut på att medelst straffhotet inskräpa den absoluta okränkbarheten av vissa sociala värden. Det är på detta sätt, som vår instinktmässiga reaktion emot brottsliga gärningar uppstår. — Jag hävdar emellertid, att det är likgiltigt för frågan om straffskalans bedömning, på vilken ståndpunkt man här står. Även om man omfattar teorien om straffets moralbildande funktion, så är det givet, att man icke kan vara så kortsynt, att man icke skulle kunna vara med om att stipulera vilka straff som helst, därest det kan visas, att resp. straff vore

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

gagneligt för landet just i exceptionella tider, exempelvis i ett sådant läge av överhängande fara, som nu råder i vårt land. Dylikt vore ingalunda stridande mot moralbildningsteorien.

Med hänsyn till de exempel herr Lövgren här anförde skulle jag emellertid vilja säga, att det är en helt annan, av lagförslaget icke berörd sak, när särskilda *skadeeffekter* av spioneriet ha inträtt. Jag har icke förslaget framför mig nu, och jag kan det icke utantill, men jag vill minnas, att själva straffskalan är byggd på spioneriet såsom sådant oberoende av skadeeffekter. Det är klart, att i den mån dylika inträda, bör detta leda till högre straff alltefter effektens art. I allmänhet är det så, att när en särskild skadeeffekt inträder av ett brottsligt handlande, så föreligger därmed ett nytt brott. I fråga om dessa exempel, som herr Lövgren nämnde, skulle jag nästan våga påstå, att saken ligger så till, att, om straffrätten tillämpades konsekvent, skulle i dessa fall vederbörande spioner straffas för mord eller mordförsök. Vi ha nämligen något, som heter »medelbart gärningsmannaskap», men då teorien härvidlag icke är utbildad med särskilt hänsynstagande till krigstider, har man så att säga förbigått det fall, att den omedelbara gärningsmannen kunde vara kaptenen på en U-båt. Vid det medelbara gärningsmannaskapet förutsättes för att den medelbara gärningsmannen (här spionen) skall straffas, att det omedelbara verktyget är en däre eller en person under en viss ålder eller i varje fall en person, som icke visste, vad han gjorde, när han företog handlingen. Det fall, att ett krigförande land låter torpedera våra båtar, har man aldrig tagit med i beräkningen, men det ligger på samma plan som de nu nämnda, nämligen att brottet utförts, på anstiftan av en person (den medelbare gärningsmannen), genom annan person, som emellertid icke är straffbar och följaktligen icke begått något brott i lagens mening, varav återigen följer, att *anstiftan till brott* icke kan anses föreligga. Det är denna »lucka», som nu utfylles så, att *anstiftaren* i stället straffas, såsom vore han själv *gärningsmannen*. Detta är han ju icke, och därför benämnes han *medelbar* (indirekt) gärningsman. Om nu spionen icke straffas såsom medelbar gärningsman till den brottseffekt, som åstadkommits genom det icke brottsliga verktyget — U-båtskaptenen — så föreligger en ny »lucka». Men denna har icke sin grund i det föreliggande förslaget utan däri, att teorien icke är fullständig och så att säga icke helt utfyller det s. k. medelbara gärningsmannaskapet. Ehuru vi här befinna oss på den oskrivna rättens område, anser jag för min del, att en domstol, utan att på något sätt handla i affekt, ingalunda vore förhindrad att i sådana fall, som herr Lövgren androg, straffa vederbörande spion för *uppsåtligt mord* (eller mordförsök). Tilläggas må emellertid, att man kanske får taga i övervägande att göra skillnad, alltefter som spionen i fråga är en landsman till den kapten som torpederat fartyget eller om han är svensk. Hur detta skall bedömas, vet jag icke. I det ena fallet borde det möjligen betraktas som ett politiskt brott, men beträffande svenska medborgare kan ju något sådant icke komma i fråga.

Herr talman! Jag har med dessa ord och med de antydningar, som jag här stante pede gjort, velat göra sannolikt, att herr Lövgrens och likaså herr andre vice talmannens kritik rätteligen icke kan drabba själva det nu föreliggande lagförslaget.

Herr Bergquist: Herr talman! I allt väsentligt kan jag ansluta mig till de synpunkter, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anför. Det finns icke nu någon anledning att ingå på frågan om dröjsmålet med denna lagstiftning. Jag skall icke heller gå in på vad som här påtalats, att andra särskilda utskottet skulle visat särskild långsamhet vid behandlingen av

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

denna fråga. Herr andre vice talmannen, som berörde detta, kan ju på närmare håll få besked om anledningen härtill.

Vad som för övrigt här i debatten behandlats, är dels frågan om straffsatserna och dels frågan om rekvisitet för detta brott. Jag förstår mycket väl de synpunkter som herr andre vice talmannen och herr Lövgren anfört. Det är här fråga om mycket allvarliga brott, och man förstår den reaktion som i detta fall framkommit. Det finns väl icke heller mer än en mening om att de brott som det här gäller äro avskyvärda och kräva ett synnerligen kraftigt ingripande från samhällets sida. Andra särskilda utskottet har också föreslagit en viss skärpning av de av Kungl. Maj:t föreslagna straffsatserna, så att bötesstraffet utgått och det endast blivit frihetsstraff. Men man får här tänka på, att man måste iakttaga en viss försiktighet, även när det gäller straffsatserna, ty, som justitieministern här påpekat, måste man sätta in detta i sitt sammanhang. Man kan icke i en paragraf lösrycka vissa straffbestämmelser och i fråga om dem införa en särskild skärpning samt låta andra vara oförändrade. Man får också komma ihåg, att det här är fråga om att straffbelägga handlingar, som för närvarande icke äro belagda med straff, och då måste man iakttaga en viss försiktighet, så att man icke går alltför långt i detta fall. Det väsentliga är enligt min mening, att man får denna lagstiftning, och straffsatserna äro icke av avgörande betydelse.

I fråga om rekvisitet har i en reservation framställts önskemål om att man skulle göra det något vidare, än vad Kungl. Maj:t föreslagit, och herr Lithander har anslutit sig till denna uppfattning. För min del har jag icke kunnat vara med därom, och utskottet i sin helhet har icke heller kunnat ansluta sig därtill, och detta av två skäl. För det första är det synnerligen tvivelaktigt om ett tillägg, sådant som föreslagits i reservationen, skulle medföra ökad effektivitet i lagstiftningen. Rekvisitet är så pass uttömmande angivet, att man praktiskt taget kommer åt vad man vill komma åt. Det andra skälet, det som för mig varit avgörande, är, att om man skulle göra det tillägg, som föreslagits i reservationen, skulle det innebära, att lagstiftningens tillämpning skulle kunna bli ganska godtycklig. Det skulle icke på något sätt bidraga till ökad klarhet utan tvärtom minska klarheten i detta lagbud. För mig är det ganska självklart, att man i en lagstiftning som denna måste sträva efter att ha pregnanta och tydliga uttryck, så att man klart vet, vad som är straffbart och vad som icke är straffbart.

För övrigt vill jag framhålla både i fråga om straffsatserna och rekvisitet, att utskottet i punkten B i sitt utlåtande hemställer om en snabb utredning angående bestämmelserna i 8 kap. strafflagen, och utskottet syftar därvid naturligtvis på bestämmelserna i fråga om spioneri, när det påkallar en översyn av ifrågavarande bestämmelser. När man har all anledning att räkna med att en sådan översyn snarast kommer till stånd, så bör man enligt min mening icke vidtaga några väsentliga förändringar i Kungl. Maj:ts förslag, i synnerhet som man samtidigt kan säga sig, att vi med detta nå det mesta av vad vi vilja nå.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindberg i Stockholm: Herr talman! Med avseende å utskottets hemställan under punkt B har jag för min del intet annat yrkande än om bifall till densamma liksom till utskottets förslag i övrigt. Jag har emellertid begärt ordet för att säga något i anledning av den situation vari vi befinna oss.

Som herr Lövgren berättat, var det en mängd sjömän som fingo sätta livet till under det förra världskriget. Hur många av dessa, närmare 800 ombord på svenska fartyg omkomna sjömän, som omkommo, därför att spioner varit

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

i verksamhet, finns det ingen möjlighet att angiva. Men ett är ganska säkert, och det är, att flera av de svenska fartyg, som blevo torpederade, kunde torpederas därför, att i förväg rapporterats, vart fartygen skulle gå, när de lämnade en hamn, och vid vilken tidpunkt de ungefär kunde beräknas inträffa på en viss punkt ute på havet. Man har anledning att mycket starkt misstänka, att samma förhållanden råda även denna gång, och av redogörelser, som man fått angående redan torpederade fartyg, framgår ju med all önskvärd tydlighet, att spioner varit i verksamhet och meddelat vederbörande krigförande makt, att det och det fartyget var avgångsklart och vart det var destinerat.

Nu vet jag icke, om man vid den diskussion, som förts i tidningspressen angående spionaget i hamnarna, har fått det rätta greppet på denna fråga. Man kan dock tänka sig, att de spioner, som uppträda i hamnarna, icke få så alldeles klart för sig, vart fartygen äro destinerade eller när de skola avgå, även om de ha full klarhet om vad slags last fartygen intaga. Det är emellertid tydligt, att det bedrivs spioneri även på andra håll och kanske på mera svåråtkomliga platser än just i hamnarna. Det kan vara anledning att säga detta här, när det nu skall bli en sådan översyn av bestämmelserna, som här påyrkas och som är önskvärd. Man bör då kanske se en liten smula längre än runt hamnarna. Det är också möjligt, att myndigheterna ha sina blickar riktade åt annat håll, även om man i pressen icke talat om något annat än själva hamnområdena.

Jag skulle här också vilja uttala den önskan, att man snarast möjligt, efter det att denna lag blivit antagen, ville föranstalta om åtgärder för att få bättre möjligheter att förhindra spionaget i hamnarna, om det också icke går att helt få bort det. Jag är medveten om att det är stora svårigheter att i detta avseende åstadkomma något effektivt med hänsyn till att hamnområdena äro så vidsträckta och att kajerna gränsa till bostadsfastigheter i städerna. Det finns dock på sina håll möjlighet att begränsa inlastningen av det gods, som skall gå utrikes, till vissa avspärrade områden, till vilka ingen annan får tillträde än den som därtill fått tillstånd av myndigheterna. När jag gör en sådan hemställan, sker det därför, att jag är fullt medveten om att en stor del av de fartyg som gå från Sverige med last, exempelvis till krigförande länder — kanhända också till neutrala länder, då man misstar sig i fråga om destinationsorten — komma att torpederas. Jag tror också, efter vad som signalerats i fråga om skärpt handelskrig, att varningarna till fartygen komma att bli allt färre. Blir det fråga om konvojsystem, kommer man från u-båtarna nu såväl som under det förra världskriget att avfyra de kraftiga torpederna, utan att de fartyg, som man vill träffa, i förväg få någon varning därom. Detta kommer att betyda, att en hel mängd av de svenska sjömännen komma att finna sin grav ute på havet, och detta gör, att jag finner, att man har rättighet att kräva, att alla åtgärder som kunna vidtagas mot spioneri också vidtagas och det snarast möjligt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Med anledning av de ord, som den siste ärade talaren riktade till kammaren och som helt säkert gjorde ett djupt intryck på kammarens ledamöter, vill jag framhålla, att vi nu ha fått till stånd en organisation, som har till uppgift att tillämpa de här föreslagna lagarna. Denna organisation befinner sig i sin första begynnelse, men jag är övertygad om att statsmakterna äro beslutna att ge den en sådan utveckling, att den kan effektivt handha de nya maktmedel, som ställas till förfogande för dem, som vilja bekämpa den skadliga upplysningsverksamhet varom den siste ärade talaren särskilt yttrade sig. Jag ber

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

också att få förklara, att om riksdagen, som jag antar, kommer att bifalla utskottets hemställan om en skrivelse med begäran om en revision av 8 kap. strafflagen, särskilt beträffande spioneristadgandena, skall jag ofördröjligen sätta i gång med arbetet på en sådan revision i förhoppning att kunna för riksdagen framlägga de förslag till ändrad lagstiftning, som kunna visa sig lämpliga, redan vid nästa lagtima riksdag.

Slutligen är jag angelägen om att framhålla en sak, och det är, att man icke skall bibringa allmänheten och dem som skola handha denna lagstiftning den föreställningen, att brottsrekvisitet är alldeles för snävt angivet.

Jag ber att få erinra om att enligt den lagtext, som utskottet förordat, är det enligt 8 kap. strafflagen straffbart att gå främmande makt tillhanda med att anskaffa eller låta anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller att taga befattning med sådana uppgifter.

Det uttryck som här är av särskild betydelse är rikets »*folkförsörjning*». I propositionen har angivits vad som skall inbegripas under detta uttryck. Detta har skett genom att hänvisa till en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria. Där sägs det, att med hänsyn till den totala karaktär, som utmärker den nutida krigföringen och som gör, att denna på ett helt annat sätt än tidigare ingriper i civilbefolkningens liv, synes det befogat, att även insamlandet av uppgifter rörande vissa förhållanden inom näringslivet straffbelägges. Såsom exempel härpå anföras uppgifter angående lager av förnödenheter av olika slag, angående industrianläggningars tillverkningsförmåga och tillverkningsresultat samt tillgång och behov av råvaror ävensom angående skördeuppgifter av betydelse för bedömandet av näringsförhållandena inom landet. Det framhålls vidare, att under vissa utomordentliga förhållanden det även kan vara angeläget att förhindra, att uppgifter insamlas och överbringas till obehörig rörande handelsfartyg och deras laster, avlastare och lastemottagare, avgångs- och destinationsorter, avgångs- och ankomsttider. Allt detta inbegripes under begreppet upplysning som kan skada rikets folkförsörjning.

Utöver detta lagförslag föreligger också en särskild lag, som handlar om vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m. Där meddelas ytterligare bestämmelser i syfte att förhindra skadliga upplysningar rörande vissa sidor av vårt näringsliv.

Om man vid bedömningen tar med alla dessa rekvisit, är det givet, att om man enligt reservantens förslag lägger till »eller eljest kan lända riket till men», kommer man in på ett område, där det är fråga om upplysning, som varken skadar rikets försvar eller dess vänskapliga förhållande till främmande makt eller skadar dess folkförsörjning i den vidsträckta bemärkelse, som det här är fråga om. Man förstår då, att man med detta uttryck »eller eljest kan lända riket till men» i detta sammanhang kommer in på ett område som är ytterst svårbedömbart för en domstol.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag vill för min del icke taga i försvar vare sig bovar eller spioner — ja kanske någon säger, att man till bovarna även kan räkna spionerna. För min del har jag emellertid i utskottet varit något tveksam om det berättigade i att ändra Kungl. Maj:ts förslag i den del där det är fråga om att även böter skulle kunna utdömas. Jag har varit tveksam, därför att det är ändå så, som någon sagt här i dag, att vi få lov att se till, att vår strafflag helt igenom hänger ihop. När jag likväl icke reserverat mig mot utskottets förslag, har det varit dels därför att jag tänkte, att med den stämning, som råder, skulle det icke vara möjligt att vinna majoritet här för

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag, och dels därför att det kanske skulle ha missförstått på sina håll. Jag tillåter mig emellertid säga här, vad jag sade i utskottet, att det är icke tillräckligt med att bara kräva stränga straff och se till, att man får in dem i strafflagen, utan att det är ännu viktigare, att man vidtager sådana åtgärder, att man kan förhindra spionerna att utöva sin verksamhet. Nu har det ju, sedan vi började behandlingen av detta ärende i utskottet, såsom jag sett av tidningarna vidtagits en hel del förbättringar i fråga om övervakningen. Och vi hörde nyss av justitieministern, att här har gjorts mycket och kommer väl att göras ännu mera. Det är också tydligt, att för att kunna förhindra handelsspionage måste vi vidtaga kraftiga åtgärder för att förhindra, att folk så fritt som tidigare få röra sig på våra hamnanläggningar och andra platser, där det kan bli möjligt för dem att erhålla vetskap om vart vi skicka varor.

Jag tror sålunda, att det viktigaste är, att vi få denna sak ordnad. Sedan tror jag, i likhet med vad justitieministern här nämnde, att om vi titta efter, vilka straff brottslingarna kunna få, därest de infångas, så är det sannerligen sådana straff, att de böra verka avskräckande. Det är inga milda straff.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag skulle vilja med ett par ord komplettera mitt föregående lilla anförande. Jag önskar därvid först upprepa, att grunden till uppställandet av medelbart gärningsmannaskap är, att det omedelbara verktyget av den eller den anledningen icke kan straffas och att den »medelbare gärningsmannen» följaktligen icke kan straffas såsom anstiftare av brott. Situationen är nu även i vårt spionfall sådan, att det omedelbara verktyget icke hemfaller under strafflagen. Därför borde principen tillämpas jämväl här. Å andra sidan kan man naturligtvis icke räkna med, att domstolarna verkligen skulle våga sig på en tillämpning av det medelbara gärningsmannaskapets princip i dessa av spioneri föranledda torpederingsfall. Jag vill i anledning därav tillfoga, och det är syftet med mitt inlägg, att, därest någon av den anledning jag nu nämnde — nämligen att man icke kan räkna med att domstolarna vågade sig på en konsekvent tillämpning av berörda princip, som icke har uttryckligt stöd i vår lag — hade framställt ett yrkande av innehåll, att i det omdebatterade stadgandet utöver den strafflatitud, som där finnes, skulle införas bestämmelsen, att, därest väsentlig skada komme å annan till kropp eller egendom, skulle straffet vara straffarbete i högst t. ex. tio år, så skulle jag för min del ha röstat för detta yrkande. Själv ställer jag icke yrkandet, enär det väl är riktigast, att en mera noggrann prövning ägt rum, innan man fixerar en straffskala. Här ligger det dock uppenbart så till, att *om* straffet skall höjas med hänsyn till sådana synpunkter, som framhöllos i herr Lövgrens anförande, så måste det höjas väsentligt.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag är icke övertygad om att man kommer åt spionaget enbart genom vidtagande av den åtgärd, som påkallats i vissa tidningar och även i dag framförts här i kammaren, nämligen avstängning av hamnarna. Jag vill omedelbart tillfoga, att jag naturligtvis ingenting har emot den saken, men jag tror, att vida viktigare vore, att en övervakning komme till stånd över personalen hos en del firmor, som ha att göra med skeppsfarten direkt eller kanske t. o. m. indirekt. Speditionsfirmor eller andra firmor, där folk på ett eller annat sätt ha att göra med fartygens laster, destination, avgångstider o. d., tror jag sitta inne med uppgifter, som kunna göra sjöfarten mycket mera skada än vad som till äventyrs kan uppsnappas i en hamn. Jag finner anledning att påtala detta så mycket mera som en av huvudstadens morgontidningar bara för några dagar sedan framhöll, uppenbarligen

Ang. ändring i 8 kap. strafflagen. (Forts.)
 efter anmaning — i varje fall såvitt jag kunde fatta — från initierat håll, betydelsen av att man verkligen vidtar åtgärder i det syfte jag antytt.

Men kanske är det icke bara de firmor och anställda, vilka ha direkt med sjöfarten att göra, som kunna bli skadliga för vår sjöfart och internationella handel. Jag undrar ändå, om icke alla de försänkningar, som en viss makt har skaffat sig i vissa svenska industriföretag ända upp i direktionerna, vissa försänkningar, som de skaffat sig genom placering på svensk botten av egna drifts- och företagsledare, försänkningar som de skaffat sig i vissa banker o. s. v., borde bli föremål för en ordentlig undersökning. En del av dessa herrar äro t. o. m. utländska medborgare, ehuru de i kraft av en bestämmelse i aktiebolagslagen ha fått möjlighet att verka här såsom styrelseledamöter, företags- och driftsledare. Det vore verkligen skäl att titta efter, om icke dessa herrar i sin dagliga gärning mera äro medborgare i det land söder om Östersjön, varifrån de kommit, än ledare för *svenska* industriella eller andra företag. Det är icke det ringaste tvivel om att, om man ginge dessa saker närmare in på livet, skulle det upptäckas förhållanden, som skulle slå allmänheten med häpnad. Så stor lösmynthet som den som förekommer i kretsar som stå dessa personer nära, tror jag knappast något annat land kan tillåta sig. Jag rekommenderar på förekommen anledning närmast socialdepartementet att ordentligt ta och titta på dessa herrars verksamhet. Jag tror, det vore anledning att ställa dem under övervakning.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.; och nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Ang. lag om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Bagge: Herr talman! Denna lag avser ju att skydda förvärvsmöjligheterna för dem, som bliva utkallade till värnpliktstjänstgöring. Jag har naturligtvis ingenting att erinra mot detta utan är tvärtom synnerligen belåten med att detta förslag kommit fram. Jag vill bara begagna tillfället att göra några reflexioner med anledning av ställningen för en grupp medborgare, som icke beröres av detta skydd, då det gäller att återfå förvärvsmöjligheterna, och som har det i åtskilliga avseenden ytterst besvärligt.

Jag tänker på dem, som för närvarande utbilda sig vid universitet och högskolor eller eljest syssla med högre utbildning och därför äro i den åldern, att de i denna tid måste fullgöra sin värnpliktstjänstgöring. Att de hindras i sina studier kan ju icke hjälpas; det är en sak, som man får försöka att ordna så

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

gott man kan. Men de bliva försenade och handikapade i konkurrensen med andra på ett sätt, som ofta är synnerligen besvärligt. Och det blir svårare i samma mån som inkallelseperioderna bliva flera och längre. Särskilt svårt är det för de ekonomiskt svaga, som drabbas värst av detta genom ökad skuldsättning o. s. v. Fråga är då, om någon kompensation kan beredas dessa. För dem, som sedermera skola övergå till enskild förvärvsverksamhet, är det svårt att finna någon form för en sådan kompensation, även om kanske också för dem något skulle kunna göras. Vad däremot beträffar den stora mängd, som ämnar inträda i allmän tjänst, förefaller det mig, som om man där verkligen skulle kunna vidtaga vissa åtgärder av värde.

Jag tänker exempelvis på dem, som ämna bliva lärare i statliga och kommunala skolor. Det är ju på det sättet, att de alla komma in i kön fram mot det mål de eftersträva, nämligen att så småningom få ordinarie anställning. Nu få de träda ut ur kön på grund av sin värnpliktstjänstgöring. Man borde försöka se till, huruvida de på något sätt kunde komma tillbaka, så att säga, till sina gamla platser i kön, som de fått lämna därför att de blivit utkallade. Här kan det naturligtvis även föreligga svårigheter, men det är klart, att t. ex. vid tävlan om provår, vikariat, förordnanden och ordinarie anställning skulle den militära tjänstgöringen kunna räknas såsom likvärdig med annat arbete i det allmännas tjänst. Samma är förhållandet, när det gäller uppflyttning i högre lönegrad och pensionering. Det är hårt att få pensionen avkortad på grund av att man fullgjort sin skyldighet såsom värnpliktig. Även andra åtgärder kunna övervägas i detta avseende. Vad som emellertid är av vikt — och det är, herr talman, närmaste anledningen till att jag tagit till orda vid detta tillfälle — det är, att de värnpliktiga så fort som möjligt få besked om vad det är som väntar dem, ty det är klart, att det nuvarande tillståndet måste trycka dem.

Jag har sålunda, herr talman, alls intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 september 1939 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 10, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.

Härigenom förordnas som följer:

Konungen äger, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, i den mån det finnes erforderligt förordna, att, där kronan jämlikt

- a) fartygsuttagningslagen den 9 april 1926 (nr 66),
- b) häst- och fordonsanskaffningslagen den 27 april 1934 (nr 84),
- c) rekvisitionslagen den 31 mars 1938 (nr 87),

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

d) lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov,

e) allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) eller

f) beredskapsförfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 297)

tager i anspråk förnödenhet av något slag, som angives i förordnandet, vad kronan har att utgiva i ersättning härför skall, i fall där beloppet överstiger 1,000 kronor, utan hinder av vad eljest finnes stadgat insättas å kapitalräkning i riksbanken eller å särskilt konto i postgiroverörden för den ersättningsberättigades räkning att mot ränta inestå intill dess viss i förordnandet bestämd tid, högst sex månader, förflutit efter insättningen.

I fråga om ersättningsbelopp, som kronan enligt någon av ovannämnda lagar har att gälda för annat än förnödenheter, som omfattas av förordnande jämlikt första stycket, äger Konungen eller den Konungen därtill bemyndigad, där det med hänsyn till beloppets storlek finnes erforderligt, efter prövning i varje särskilt fall föreskriva, att beloppet skall erläggas på sätt i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 mars 1940. Bestämmelse, som meddelats med stöd av denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet; dock må Konungen förordna, att sålunda meddelad bestämmelse skall även efter utgången av lagens giltighetstid tillämpas i fråga om ersättningsbelopp, som dessförinnan insatts å räkning eller konto som i lagen avses.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förhaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 1 av herr *Bengtsson m. fl.* och nr 2 av herr *Tjällgren m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 1 av herr *Lindmark m. fl.* och nr 2 av herr *Hansson i Rubbestad m. fl.*

I motionen II:2 hade hemställts om sådan ändring i lagförslaget, att de däri föreslagna särskilda bestämmelserna icke måtte hava avseende på ersättningar utgående enligt häst- och fordonsanskaffningslagen den 27 april 1934.

Utskottet hemställde,

A) att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen;

B) att de i ämnet väckta motionerna I:1 och 2 samt II:1 och 2 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Linnér, Skoglund* och *Barnekow*, vilka hemställt, att första satsen i lagförslaget skulle erhålla följande lydelse:

»Försättes rikets krigsmakt eller någon del därav på krigsfot, äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, i den mån det finnes erforderligt förordna.»;

2) av herrar *Linnér, Heidng, Löfvander, Skoglund, Ryberg* och *K. A. Westman*;

3) av herrar *Liedberg* och *Barnekow*;

4) av herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Ryberg, Lindberg* i Stockholm och *Jacobson*; samt

5) av herr *Linnér*.

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Wigforss: Jag ber endast att före behandlingen av detta ärende få understryka en sats i utskottets utlåtande, som lyder på följande sätt: »Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t vid meddelande av sådant förordnande kommer att taga under övervägande, huruvida möjlighet finnes att i det då föreliggande läget genom ökad kontantbetalning minska de svårigheter, som för näringslivet kunna befaras uppkomma». Jag är mycket villig att vid utfärdandet av tillämpningsföreskrifterna taga den allra största hänsyn till det uttalande, som här gjorts av utskottet.

Herr Liedberg: Herr talman! Herr statsrådets uttalande var ju såväl för utskottsmajoriteten som för reservanterna mycket tacknämligt. Trots detta skall jag emellertid be att till den reservation, som är avgiven av undertecknad och herr Barnekow, få knyta några reflexioner.

Den åtgärd, som propositionen avser, nämligen att vid de stora utbetalningar, som kunna komma in fråga med anledning av statens rekvisitioner, söka förhindra den förändring av kronans värde, som kan bli en följd av en plötslig ansvällning av köpkraften, den förstår ju var och en. Det kan naturligtvis anföras, att det kan finnas andra faktorer, som vid dylika tillfällen motverka en sådan tendens, men enbart möjligheten, att de av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärderna i ett sådant läge kunna vara ägnade att bevara kronans köpkraft, gör ju, att man icke vill gå emot detta förslag, mot vilket, som nämnts, givetvis ändå en viss kritik kan riktas.

Som jag ser saken ligga de kritiska synpunkterna åtminstone till dels på det planet, att de som drabbas av dessa tvångsrekvisitioner ofta kunna beräknas komma i ett ganska svårt läge. Detta icke så att förstå, att icke andra medborgare på grund av andra omständigheter i samband med ett dylikt krisläge kunna komma att drabbas ändå hårdare, exempelvis sådana som inkallas från sitt vanliga förvärsarbete till militär tjänstgöring. Men detta hindrar ju icke, att man får taga allas svårigheter i detta sammanhang i övervägande. Man må tänka sig den, som blivit av med sin lastbil, som han är beroende av för sin försörjning, och den, som blivit av med sin motorbåt, sina hästar eller fordon etc. Vid innehållandet av betalningen har denne att räkna med icke bara möjligheten eller ej att få igen de rekvirerade nyttigheterna utan även med osäkerheten, huruvida varan kostar detsamma efter sex månader som då vederbörande fick lämna den ifrån sig. Denna risk för en absolut ofrånkomlig förlust, som den löper, vilken blir utsatt för rekvisitionsförfarandet, denna risk ökas givetvis i samma mån som tiden för innehållandet av betalningen ökas. Vederbörande skall alltså icke bara bli av med något, som för honom är mycket svårt att bli av med, utan han skall därtill icke få ersättning kontant.

Kungl. Maj:t är i propositionen på sitt sätt icke blind för olägenheterna och talar ju dels, liksom herr statsrådet i dag, om de modifikationer i tillämpningen, som Kungl. Maj:t eventuellt kan göra, dels också om att de spärrade beloppen kunna komma att utnyttjas såsom hypotek vid kreditoperationer, och säger uttryckligen, att man icke bör hindra ett sådant förfarande. — Man kan ju gärna i detta sammanhang ställa frågan: i vad mån vinner man då sitt syfte? Det skall jag icke gå in på. — Detta är i alla händelser ett uttalande, som går i riktning mot att minska olägenheterna. Kungl. Maj:t och även riksbanksfullmäktige ha också varit inne på tanken att betala vissa å kontobelopp. Men båda dessa instanser hava funnit, att de upphandlingsmyndigheter, som få ärendet om hand, knappast kunna tänkas gå i land med en behovsprövning.

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

Nu föreslår man, att ett belopp intill 1,000 kronor icke skall falla under denna bestämmelse. Göras inköp upp till 995 kronor, skola de betalas kontant. Men om det göres ett inköp på 1,005 kronor, skall ingenting av köpesumman betalas kontant. Detta är, såvitt jag förstår, den största och mest avgörande olägenheten i lagförslagets formulering. Här ha nu väckts motioner i ärendet. En av dessa motioner går ut därpå, att den övre gränsen för belopp, varför uppskov med ersättning icke skall komma i fråga, höjes till 5,000 kronor. Några reservanter vilja höja denna gräns till 1,500 kronor. Men det förefaller mig, att även om dessa åtgärder i det enskilda fallet kunna vara nyttiga och bra för den, som drabbas av rekvisitionen, så lida alla dylika förslag av den svagheten, att intill det bestämda beloppet blir hela ersättningssumman betald, *men om totalsumman går över detta belopp, blir icke ett öre utbetalt.*

Vår reservation underkänner icke på något sätt de svårigheter, som äro anförda t. ex. i motionerna, nämligen det synnerligen besvärliga för en jordbrukare i att bliva av med en eller två hästar, fordon, foder etc.; tvärtom, skulle jag vilja säga. Men vår reservation går *därutöver* så till vida, att vi säga oss, att det ju icke är bara de, som bliva av med en häst, icke bara de, som bliva av med foder till sina djur, som råka i svårigheter, det är lika mycket en hel del andra. Och vi säga oss, att såvida man överhuvud vill lagen och vill sätta detta medel i Kungl. Maj:ts hand, så kan man icke gärna ansluta sig till ett förslag, som till sina konsekvenser kan sätta hela lagens syfte i fara. Därför ha vi ansett det vara viktigare att se till de allra omedelbaraste svårigheterna för dem, som drabbas av rekvisitionsförfarandet. Dessa svårigheter bestå enligt vår mening däruti, att den som blir av med den rekvirerade nyttigheten till äventyrs icke får ett öre i sin hand för att kunna skaffa sig en ersättning för det rekvirerade, det blir icke ens en handpenning för den, som har plånboken tom och icke har medel till de omedelbara livsbehoven vid en iråkad vansklig situation. Det är därför vi mena, att ett bottenbelopp borde säkras. Man har invänt, att departementschefen ju själv har påpekat, att dessa kvitton eller bevis på spärrade belopp skulle kunna utnyttjas till kreditoperationer. Men vi säga: var finns det i en sådan situation ett kreditinstitut? Veta vi, att det då finns banker och sparbanker öppna, där det överhuvud går för sig att få ett lån? Vi äro snarast böjda för att tro, att det är ytterst osäkert, huruvida alla dessa det fredliga livets funktioner fungera vid ett sådant tillfälle. Det torde väl snarare vara att befara, att de människor, som bli utsatta för rekvisitioner, få ge sig åstad hem utan det de hade med sig till avlämningsstället och därtill utan pengar eller möjlighet att överhuvud mobilisera några medel. Det är därför vi ha ansett det vara riktigare att säkra ett låt vara blygsamt men ändå bottenbelopp.

Nu skriver ju utskottet — och herr statsrådet har hänvisat därtill — mycket talangfullt och välvilligt, som man brukar göra, när man i motiveringen vill säga något, som man av ett eller annat skäl icke vill eller vågar säga ut i klämman. Man förutsätter alltså, »att Kungl. Maj:t vid prövningen — — —» etc. Jag menar, att den reservation vi avgivit ingalunda går emot Kungl. Maj:ts förslag och Kungl. Maj:ts syfte. Det är mycket svårt att säga det exakta belopp, till vilket en sådan bottenbetalning, som vi ha ansett riktig, skulle belöpa sig. Men om jag säger, att det belöper sig till maximalt 50—75 miljoner kronor av beräknade 600 miljoner, så torde dessa 10 à 12 % icke rubba lagens syfte. Därtill kommer, att från dessa beräknade maximibelopp skall dragas det, som ändå enligt Kungl. Maj:ts oförändrade förslag skulle betalas ut, nämligen ersättning för alla rekvisitioner under 1,000 kronor. Det förefaller oss då vara riktigare att icke göra större våld än nöden kräver. Vill

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.

(Forts.)

Kungl. Maj:t utöver detta enligt vår mening mycket blygsamma förslag åstadkomma lättnader, så är Kungl. Maj:t lika oförhindrad därtill vare sig vårt förslag eller Kungl. Maj:ts oförändrade förslag bleve riksdagens beslut. Men man hade vid ett bifall till vårt förslag skapat den trygghet, som för de obemedlade eller mindre bemedlade skulle vara mycket värdefull.

Nu har herr statsrådet gjort ett uttalande i välvillig riktning visavi tillämpningsbestämmelserna. Första kammaren har godtagit förslaget, och jag finner därför knappast skäl att yrka bifall till vår reservation, lika litet som jag tror, att någon av de andra reservationerna har utsikt att vinna kammarens bifall. Men jag har gärna velat till protokollet få antecknade och till herr statsrådet få framföra dessa synpunkter i förhoppning om att herr statsrådet vid de kommande beslutens utformning ville ta all den hänsyn till dem, som är möjlig.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag vill att börja med uttala ett tack till statsrådet för det välvilliga löfte han gav angående reglerna för hur denna ersättning skall utgå. Om jag finge tolka hans uttalande på det sättet, att han därmed avsåg att en jordbrukare, som får lämna ifrån sig exempelvis sin häst eller ett hästfordon, skall kunna få full ersättning utan vidare, skulle jag inte behöva säga något vidare, men då jag fruktar att så inte är fallet, vill jag tillägga ytterligare några ord.

Jag har som bekant väckt en motion, som går ut på rent avslag på detta Kungl. Maj:ts förslag i vad detsamma avser ersättnings utgående enligt häst- och fordonsanskaffningslagen. Min uppfattning är, att denna bestämmelse om att ersättningens belopp, så fort det överstiger 1,000 kronor, skall inläsas i riksbanken, kommer att medföra väldigt stora svårigheter för landets jordbrukare. Jag är icke övertygad om, att det syfte, som man vill nå med den ifrågasatta åtgärden, kommer att vinnas på detta sätt, såvida man nu icke förutsätter, att en jordbrukare förstör de pengar han får i sin hand på alla möjliga onödiga inköp av varor, som äro avsedda för andra ändamål. Under den förutsättningen kan det möjligtvis uppstå en inflation. Jag känner emellertid jordbrukarna, och jag tror att man knappast behöver befara något dylikt. Saken är i stället den, tror jag, att om från en jordbrukare rekvireras hans häst eller hans fordon, måste han på ett eller annat sätt skaffa sig ersättning för det rekvirerade av motsvarande slag. Nu ha bankofullmäktige i sin framställning till Kungl. Maj:t såsom sin åsikt framhållit, att varor av ifrågavarande slag knappast torde stå att erhålla vid ett sådant här tillfälle. Om så bleve fallet, kunde kanske förslaget ha varit riktigt. Enligt den proposition som här föreligger räknar man med en mobilisering av ungefär 60,000 hästar, vilket som man ju förstår är endast 10 procent av hela vårt hästbestånd. Under sådana förhållanden föreligger ju utan tvivel möjlighet för den som blir av med sina hästar att kunna skaffa sig andra. Därför är det resonemang, som bankofullmäktige föra, icke riktigt, då de säga, att det icke finns möjlighet att skaffa ersättning av samma slag i detta fall. Jag tror sålunda, att denna möjlighet finns, liksom också att det är nödvändigt att jordbrukarna sättas i stånd att med kontantbetalning skaffa sig nya hästar i stället för dem, som de fått lämna ifrån sig. Detta tycker jag också går i stil med bankofullmäktiges uttalande, där det heter: »I ett krigsläge, i vilket maximal produktion inom vissa näringsgrenar är av vital betydelse, bör därför kontant betalning i regel utgå i de fall, där annan betalning skulle nedsätta vederbörandes intresse att öka sådan särskilt betydelsefull produk-

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

tion eller leda till likviditetssvårigheter för företaget.» Jag tror att jordbruket vid ett krigsfall är av synnerligen stor betydelse för frambringandet av oundgängliga nödvändighetsvaror. Det är emellertid klart att, om jordbrukarna genom att de frantagas sina hästar sättas ur stånd att fullgöra sin uppgift, detta icke kommer att leda till det allmännas bästa utan tvärtom kommer att få skadliga verkningar på mångahanda sätt.

Min bestämda uppfattning är att detta förslag är tillkommet i en viss nervös stämning och utan att man tillräckligt tänkt igenom vad det innebär. Jag anser att det är alldeles onödigt, om man nu vill förhindra en valutastegring. Därför tycker jag också, att det vore lyckligt om riksdagen utan vidare avslog detta enligt min uppfattning alldeles onödiga förslag. Detta är också vad jag avsett med min motion, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! I likhet med den föregående talaren hyser jag vissa tvivel med avseende å lämpligheten av den nu föreslagna lagstiftningen. Sedan utskottet på regeringens förslag tillstyrkt denna lag, är det emellertid klart att lagen också kommer att beslutas av riksdagen.

Jag beklagar nu för min del att den opposition, som förefunnits emot lagförslagets detaljer, icke kunnat samlas på en enhetlig linje. Här föreligger ett virrvarr av reservationer. I icke mindre än tre av dessa föreslår man sakliga ändringar i lagen. Det hade säkerligen funnits stora möjligheter att vinna gehör för tveksamheten här i kammaren, om reservanterna kunnat samla sig på en front. Det yrkande, som förefaller mig rimligast i de reservationsvis framförda förslagen, är det som är anfört i reservationen nr 1 och som går ut på att mera bestämt definiera det tillstånd, som skall vara förhanden i landet, innan lagstiftningen får tagas i anspråk. Man utesluter exempelvis då möjligheten av att lagen skulle kunna tagas i bruk för ett sådant tillfälle, som inträdde i början av september i år. I reservationen föreslås, att lagen skall träda i tillämpning först sedan någon del av eller hela rikets krigsmakt försatts på krigsfot. Jag kan icke förstå att icke detta förslag kunnat vinna större anslutning i utskottet. Såvitt jag begriper saken rätt är det väl just sådana tillfällen, som man avsett att reglera. De rekvisitioner, som skedde under den förstärkta försvarsberedskapens första dagar, ha ju icke varit av den omfattningen att de på något sätt behövt verka störande på penningmarknaden. Samma förhållande kan man väl förutsätta även för framtiden. De förberedelsevis vidtagna militära dispositionerna behöva icke bli av den omfattning att vår valuta äventyras. Därför menar jag också, att alla parter intressen borde ha varit fullt tillgodosedda, om man företagit den ändring i lagtexten, som är förordad i reservationen nr 1, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Emellertid kan jag icke underlåta att beröra ett förhållande, som kanske icke riktigt hör till den föredragna frågan, men som ändå ligger i linje med vad vi här behandla, nämligen det sätt varpå de militära myndigheterna under den förstärkta försvarsberedskapen använt sig av rekvisitionsrätten. Här har förut i riksdagen anförts exempel på ett rekvisitionsförfarande, som ur ekonomisk synpunkt måste te sig oförsvarligt, och dagligdags får man höra berättas än den ena och än den andra episoden, som vittnar om frånvaro av balans och brist på ekonomiskt förnuft hos de myndigheter, som haft med rekvisitionssystemet att göra. Jag rekommenderade redan under remissdebatten, att försvarsministern skulle ägna sitt intresse åt hithörande förhållanden. Jag förmodar att han gjort det. Det är kanske icke så lätt att komma till rätta

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.

(Forts.)

med djupt inrotade missförhållanden, men jag vill upprepa vad jag antydde då, nämligen att vi vänta mera av den nuvarande försvarsministern i det hänseendet än vi gjort av andra. Skulle icke heller han lyckas åvågbringa en bättre sakernas ordning, måste jag säga, för att nu travestera ett känt uttryck: han var icke den sköld vi väntade oss!

Herr Barnekow: Herr talman! Vad först den reservation beträffar, som jag underskrivit tillsammans med herr Liedberg, ber jag kort och gott få säga, att jag instämmer i det anförande, som herr Liedberg nyss hållit, och att i likhet med honom icke heller jag skall ställa något yrkande i denna del.

Vad den reservation beträffar, som är betecknad med nr 1 och som avgivits av herrar Linnér och Skoglund samt mig, är jag i det hela förekommen av herr Andersson i Rasjön. Jag har endast ett par ord att tillägga. Det är ju alldeles tydligt, att vid en förstärkt försvarsberedskap i vart fall icke gäller ett uttågande utav alla våra försvarsmedel. Då blir det icke heller tal om rekvisitioner i alltför stor omfattning. Nära till hands ligger då, att det orättvisa i att somliga bli utsatta för rekvisitioner och andra inte, blir ännu skarpare framträdande. Jag tar som ett exempel, ehuru det naturligtvis icke är lyckligt valt, att i närvarande situation det fallet inträffat att i vissa trakter vid kusten i närheten av vissa fästningar o. s. v. rekvisition gjorts av hästar tillhörande jordbrukare. Dessa jordbrukare ha nu erhållit betalning. Men hade det varit så att den här föreliggande kungl. propositionen tillämpats skulle de ha erhållit betalning först om 6 månader, under det att jordbrukare, såväl de å dessa platser som framförallt på andra håll, som icke nödgats lämna ifrån sig sina hästar, icke behövt känna på något av detta obehag och dessa ekonomiska svårigheter. Råder krigstillstånd sättes Sveriges armé eller del därav på krigsfot, och då är det klart att var och en får finna sig i de svårigheter som uppstå. Man har emellertid icke så lätt att finna sig i svårigheter, som uppstå under fredstid.

Jag ber, herr talman, att få instämna i herr Anderssons i Rasjön yrkande om bifall till den av herr Linnér m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Första kammaren har ju redan bifallit utskottets hemställan utan att något annat yrkande där ställts än om bifall till utskottets förslag. Jag hade därför tänkt, att även vi i denna kammare på grund härav och icke minst på grund av de förhållanden, som råda ute i världen, skulle slippa ta upp någon längre strid om denna sak. En sådan strid kan ju icke heller behöva förekomma, ty i sak äro vi alla ense. Vi äro alla ense om, att, därest de svåra tider skulle komma att den här lagen behövs, då skall den sättas i kraft, men att den skall tillämpas på ett sådant sätt att minsta möjliga olägenheter uppstå.

När vi i utskottet granskade detta lagförslag, var det närmast frågan om hästarna och hästfordonen som var före. Nu har ju departementschefen såväl i sin proposition som i sitt uttalande här i dag sagt, att vid tillämpningen utav lagen största möjliga hänsyn skall tagas till såväl det ena som det andra för att olägenheterna av densamma må kunna lindras. Det har också sagts i utskottet vid något tillfälle, att vid den uttagning av hästar som förekommit har man gått något hårt fram. Och när det sagts torde det väl vara riktigt. Jag vill emellertid erinra om, att i såväl häst- och fordonsanskaffningslagen som i rekvisitionslagen särskilt inskrivits en bestämmelse om att man, bildligt talat, icke får ta vare sig bondens sista häst ej heller hans sista ko, utan att tillämpningen skall ske på ett annat sätt.

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

Ifråga om tillämpningsområdet vill jag säga, att jag icke tror att det skulle betyda så ofantligt mycket, ifall man hade skrivit lagen så att den skulle gälla endast i mobiliseringstider. Vi veta ju, att förhållandena kunna bli sådana att det kan bli mycket svårt att skilja på om det är fråga om en mobilisering eller endast om en förstärkt försvarsberedskap. Det kan hända att man låter den förstärkta försvarsberedskapen vidgas, så att skillnaden mellan denna och en mobilisering endast blir en skillnad till namnet. Under sådana förhållanden kan det icke vara klokt att ha lagen skriven på det sättet att den skall komma att gälla endast vid mobilisering.

För min personliga del har jag antecknat en reservation med syfte att få bort ett stycke av utskottets motivering. Detta stycke är ju skrivet på sådant sätt att jag för min del icke kan förstå, att det betyder något om det står där eller är borta. För att i min mån bidra till att vi icke skola behöva ha någon votering om det föreliggande förslaget skall jag icke göra något särskilt yrkande i anledning av denna reservation, utan jag tillåter mig, herr talman, att med dessa få ord — jag hoppas att inte behöva återkomma — yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet med anledning av ett par yttranden, som fällts här, nämligen dels av herr Hansson i Rubbestad och dels av herr Barnekow.

Herr Hansson i Rubbestad yrkade ju bifall till sin motion. Tillåt mig då att fästa kammarens uppmärksamhet på, att denna motion vill en undantagsställning för all sådan rekvisition, som göres enligt häst- och fordonsanskaffningslagen. Detta betyder att undantag skulle göras icke enbart ifråga om böndernas hästar utan också ifråga om motorfordon och motorredskap. Det rör sig här enligt gjorda beräkningar om en summa av inte mindre än 250 miljoner kronor. Jag tillåter mig påpeka, att utskottet knappast kunnat ägna denna motion någon egentlig uppmärksamhet.

Herr Barnekows slutord gingo ut på att om denna lag, som Kungl. Maj:t nu föreslår, skulle ha varit i tillämpning just nu, skulle detta lett till att man i stället för en kontantbetalning av rekvirerade hästar fått vänta i 6 månader på samma betalning. Jag föreställer mig, att herr Barnekow, då han kan uttrycka sig på detta sätt, icke tillräckligt uppmärksamt läst den kungl. propositionen. Det heter nämligen i denna, att den ordning som propositionen föreslår skall träda i tillämpning *i den mån så befinnes erforderligt*. Jag frågar: Finns det verkligen någon som tror, att Kungl. Maj:t i det här ögonblicket skulle ha nekat en kontantbetalning för de rekvirerade varorna? Nej, sannoligen icke. Ingen kan heller påstå annat än att en sådan situation kan inträda även vid förstärkt försvarsberedskap att en viss återhållsamhet är av behovet påkallad, om man vill — såsom syftet härvidlag är — bevara och icke spolia vårt penningvärde. Jag är tämligen övertygad om att man i en viss tävlan om att framhålla sig som de bästa vännerna av de olika yrkesgruppernas intressen råkat åtskilligt överdriva svårigheterna med avseende å den kungl. propositionen.

Jag frågar verkligen: Den som befinner sig i den situationen, att han har ett statens papper på fickan, i vilket staten förklarar sig skola om högst — märk väl *högst* — 6 månader emot kontantersättning lösa in papperet ifråga, är han verkligen i det läget, att han icke med detta papper som grundval kan förskaffa sig kredit för inköp exempelvis av en häst, som han kan vara i behov av? Jag påpekar återigen, att Kungl. Maj:t till yttermera visso har sagt ifrån, att ifrågavarande betalningsuppskov skall tillämpas endast i den mån

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

så erfordras. Under sådana förhållanden kan det icke vara möjligt annat än att man i denna diskussion driver de påtalade svårigheterna för långt. Jag vill erinra om att bevarandet utav det nuvarande prisläget och bevarandet av vår valuta är en angelägenhet, som rör oss *alla* och icke minst de grupper, som skulle få kännning av de mera direkta olägenheterna av denna proposition. Till-låt mig också påpeka, att när vi befinna oss i den situationen, att Kungl. Maj:t anser det nödvändigt att den nu föreslagna lagen skall träda i tillämpning, ha vi kommit dithän, att man kommer att ställa så oerhört stora krav på samtliga svenska medborgare, att de olägenheter, som eventuellt skulle inträffa på grund av denna lag, icke kunna ge anledning till de bekymmer, som man för dagen synes hysa för desamma.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag måste be att med några ord få bemöta den siste ärade talaren. Herr Olsson i Mellerud tycktes anse, att den reservation som jag försvarade endast avsåg vissa grupper av nyttigheter. Detta lär den icke göra. Den lär icke gälla bara hästar och fordon utan avse en inskränkning av lagens tillämpning överhuvud taget.

När herr Olsson i Mellerud vidare förklarade, att jag tycktes ha läst den kungl. propositionen dåligt, vill jag säga, att den ärade talaren även uppfattat mitt anförande dåligt. Det exempel jag anförde var måhända ett dåligt exempel, men jag valde det därför att det låg närmast till hands.

Nu kan man ju säga, att Kungl. Maj:t, om lagen varit i kraft redan nu, säkert icke skulle ha vidtagit den ifrågavarande åtgärden. Men man vet icke hur det hade gått, om de ekonomiska förhållandena på andra områden hade varit svårare. Hela vår lilla meningsskiljaktighet bottnar i det förhållandet, att jag för min del icke är så alldeles säker på att de män, icke de män, som stå särskilt angivna i propositionen, utan de män, som givetvis komma att få stort inflytande på Kungl. Maj:ts hållning härvidlag, nämligen de män, som styra storfinansen, ha så förfärligt lätt att fatta de svårigheter, som den mindre jordbrukaren, den mindre bilägaren o. s. v. har. Jag har hört uttalanden ifrån män, som jag tror kunna sägas ha med den högre finansen att göra, om att det väl icke måtte vara några svårigheter att tala om härvidlag. Jag menar att med den syn på saken, som en del av dessa herrar ha, ligger det nära till hands att tro, att de skola anse, att finanssystemet i vårt land kan gagnas av en sådan här åtgärd icke bara i och för sig utan även med hänsyn till det allmänna läget för storfinansen. Det är därför som jag varit med om denna reservation.

Jag återkommer så till frågan om krediten. Är det ändå inte så, att man från håll, där man bör känna till dessa saker, har sagt, att om denna lag skall komma i tillämpning blir krediten icke så lätt att få?

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande första satsen i den av utskottet föreslagna lagen med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar, nämligen dels på godkännande av den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på bifall till den av herr Linnér m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade och med 1) betecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Vidare framställde herr talmannen beträffande andra satsen i berörda lagförslag propositioner dels på godkännande av utskottets förslag i denna del dels ock på godkännande av samma sats med den ändring däri, som före-

Ang. gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.
(Forts.)

slagits i motionen II: 2; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Slutligen blev på därå av herr talmannen given proposition utskottets hemställan i övriga delar av kammaren bifallen.

§ 17.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 7 september 1914 (nr 182) angående förbud mot lufttrafik över svenskt område.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Flyg**, som yttrade: Under den tid urtima riksdagen varit samlad ha slag i slag allvarliga händelser utspelats på den storpolitiska scenen. Polen har såsom självständig stat förintats och styckats mellan tvenne av de förenade axelmakterna, Ryssland och Tyskland. Estland och Lettland ha förvandlats till militärt kontrollerade vasallstater under stormakten i öster. Litauens kommande öde är just för närvarande under avgörande. Hela det militärpolitiska läget vid Östersjön har genom dessa händelser i ett slag förändrats — fått en ur svensk synpunkt skärpt karaktär. Dag som är veta vi föga eller intet om innebörden i eller utgången av de just påbörjade överläggningarna mellan Finland och Ryssland — tillkomna på initiativ av den sistnämnda makten. Men man behöver icke svartmåla, om man förutsätter, att bakom initiativet till nämnda förhandlingar ligger önskemål av samma karaktär som dem Ryssland genomdrivit gentemot de baltiska småstaterna.

Sveriges folk har med spänd uppmärksamhet följt utvecklingen av de händelser jag här ordat om. Och överallt ställes den naturliga frågan: vad innebär detta för oss själva — hurudan är situationen för vårt eget land.

I den urtima riksdagens remissdebatt förbigicks det utrikespolitiska läget av såväl regeringens talesmän som av representanterna för de s. k. stora partierna. Om man vill säga, att situationen då var så oklar, att detta helt motiverade tystnaden, så håller detta argument icke nu. Det synes mig, att en deklaration om regeringens uppfattning om läget samt om dettas betydelse för Sverige redan borde ha avgivits inför riksdagens offentlighet och att riksdagen därigenom hade beretts tillfälle att uttala sin mening i samma stycke. Enighet och intim kontakt mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter är alltid av stor betydelse inom en demokratisk regim. Under en situation så allvarlig som dagens är det av än större betydelse, att en sådan enighet, en sådan kontakt existerar. Detta alldeles särskilt därför, att nuvarande läge är sådant, att det alls ej stämmer med vår regerings tidigare kalkyler eller med dess förslag vid årets lagtima riksdag.

Det ges ytterligare anledningar till att uttrycka önskemålet om en utrikespolitisk deklaration från regeringen. Med oro har Sveriges folk iakttagit de svårigheter, som med kriget följt för landets sjöfart och utrikeshandel — svårigheter, som, om de ej kunna övervinnas, måste få allvarliga konsekvenser för hela exportindustrien och de där anställda. Vad kan göras och vad har gjorts

Interpellation. (Forts.)

för att avvärja attackerna mot landets sjöfart, mot utö vandet av rätten att bedriva neutral handel? Dessa frågor äro ej konstruerade — de äro allmänna och mycket naturliga. Det är även naturligt, att Sveriges folk väntar ett svar från regering och riksdag.

I övrigt vill jag konstatera, att den svenska folkstämningen är inställd på fred — ej blott fred för Sverige utan fred i ordets vidaste bemärkelse. Denna fråga står just nu på dagordningen hos de krigförande makterna — där skall krig eller förhandlingar avgöras inom den närmaste tiden.

Man spørjer sig då: kan ej Sverige, Norden eller ännu bättre de neutrala Oslostaterna kollektivt göra något i denna situation? Trycket av kriget ha de alla känt — de är alla medvetna om faran och lidandena, som följa av krigets fortsättande. Tidigare har Sverige bedrivit en många gånger diskutabel aktiv utrikespolitik. Det förefaller som om passiviteten nu är lika diskutabel. Och frågan: kan Sverige intet göra — kan ej ett fredsinitiativ komma härifrån — ett förslag i sådan riktning, enskilt eller tillsammans med andra neutrala stater — den frågan ställes i vida kretsar av Sveriges folk. Riksdagens ledamöter ha säkerligen samtliga mött densamma. Och vore ej ett sådant initiativ helt förenligt med den fasta vilja till neutralitet som besjalar alla svenska medborgare?

På grund av viss erfarenhet har jag länge tvekat att framföra den interpellation, vars motivering jag här återgivit. Jag har väntat att en interpellation skulle bli överflödig genom ett initiativ från regeringens sida. Ett sådant initiativ har icke kommit. Jag hemställer därför med hänvisning till vad jag här anfört om kammarens tillstånd att till hans excellens utrikesministern få rikta följande frågor:

1) Hur bedömer regeringen det förändrade militärpolitiska läget vid Östersjön, och vilka konsekvenser kan detta läge, enligt regeringens mening, leda till för Sveriges vidkommande?

2) Existerar mellan svenska och finska regeringarna någon överenskommelse, enligt vilken Sverige är skyldigt att militärt bistå Finland i händelse av att detta land utsättes för överfall?

3) Ha några förhandlingar inletts med den tyska regeringen med anledning av attackerna mot den svenska sjöfarten och utrikeshandeln? Ha i så fall dessa förhandlingar lett till något resultat?

4) Anser regeringen det vara möjligt och lämpligt att från Sveriges eller Oslostaternas sida ett förslag om förhandlingar riktas till de krigförande parterna — har något initiativ i sådan riktning tagits?

Denna anhållan bordlades.

§ 19.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inrättande av ett folkhushållningsdepartement; samt

från första särskilda utskottet:

nr 2, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till folkhushållningsdepartementet m. m. framlagda förslag;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag till civilt luftskydd;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser bidrag till kvinnoföreningarnas beredskapskommitté; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Lithander</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 12 okt.,	
› <i>Persson</i> i Norrby	› 8 › › › 13 ›	
› <i>Jansson</i> i Falun	› 4 › › › 12 ›	
› <i>Carlström</i>	› 8 › › › 12 ›	
› <i>Hedlund</i> i Östersund	› 6 › › › 12 ›	
› <i>Hage</i>	› 5 › › › 13 ›	
› <i>Persson</i> i Falla	› 6 › › › 14 ›	
› <i>Andersson</i> i Prästbol	› 4 › › › 13 ›	
› <i>Björling</i>	› 3 › › › 14 ›	
› <i>Ericsson</i> i Sörsjön	› 6 › › › 12 ›	och
› <i>Falk</i>	› 3 › › › 12 ›	

Kammararens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.8 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 12 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Föredrogs den av herr *Flyg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena framställa interpellation, angående vissa utrikespolitiska frågor.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till denna anhållan dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr *Flyg* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår herr *Flyg*s ifrågavarande anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda anhållan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit nämnda anhållan.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet en från herrar fullmäktige i riksgäldskontoret till riksdagen inkommen skrivelse av den 10 oktober 1939, angående anordnande av bombsäkra skyddsrum m. m. för riksdagshuset.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr *Gustafson* i Vimmerby, som anförde: Herr talman! Den förstärkta försvarsberedskap, som nödvändiggjorts av krigsläget i Europa, medför för de enskilda inkallade uppoffringar i större eller mindre utsträckning, såvida de ej befinna sig i den ställningen att de erhålla sin lön eller arbetsinkomst praktiskt taget oförminskad. Mest ekonomiskt kännbara torde inkallelserna vara för de kategorier av medborgare, som icke allenast förlora inkomsten av eget arbete utan därtill trots ansträngningar icke kunna få sådant arbete utfört, som är nödvändigt för t. ex. ett jordbruks behöriga drift. Härigenom äventyras den inkomst, av vilken familjen skall ha sitt uppehälle och varav

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1939. Nr 8.

Interpellation. (Forts.)

kommande utgifter för rörelsen skola bestridas, utan möjlighet att erhålla ersättning i någon form.

Enligt uppgift äro sådana anordningar vidtagna, att befälhavare vid truppförband kan lämna viss permission, varvid avgörandet sker efter det subjektiva omdömet hos envar befälhavare, samt att den som blivit inkallad till viss tidpunkt kan anhålla hos inskrivningsområdesbefälhavaren om annan tid för inryckningen. Begäran om uppskov för anställd personal — bl. a. förmän vid jordbruket — skall insändas till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Emellertid uppgives att rikskommissionens uppskovsavdelning, när det gäller arbetskraft vid jordbruket, tillämpar den principen att icke medgiva frikallelse, om det jordbruk vid vilket den inkallade är anställd har en areal av mindre än 200 hektar odlad jord. Är det riktigt att sådana regler tillämpas, att en viss arealgräns — t. o. m. så hög som 200 hektar — sättes som villkor för frikallelse, synes detta på ett framträdande sätt visa obekantskap med verkligheten. Om det är meningen att gradera jordbruken ur folkförsörjningssynpunkt, borde bland annat intensiteten i jordbruksdriften, som ju i hög grad är beroende på ledningen, tillmätas större betydelse än jordbrukets yttnehåll.

Med anledning av det anförda, som — därest det visar sig vara riktigt — enligt min mening klart belyser nödvändigheten av ändrade riktlinjer för bedömandet av dessa för många enskilda synnerligen viktiga frågor, får jag vördsamt anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande spörsmål:

Har herr statsrådet för avsikt att föranstalta om lämpliga direktiv till truppbefälhavare och inskrivningsområdesbefälhavare för åstadkommande av enhetligt bedömande av ansökningar om permission och om ändrad inryckningstid för till beredskapstjänst inkallade?

Överväger herr statsrådet en komplettering av rikskommissionens uppskovs-avdelning med personer, som kunna ha förutsättningar att bedöma skälen för ansökningar om frikallelse eller uppskov efter andra grunder än de ovan nämnda?

Denna anhållan bordlades.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av handelsfartygs förseende med skyddsanordningar mot minsprängning;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I, i vad propositionen avser visst anslag till statspolisorganisationen m. m.; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

§ 5.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m.;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 8 kap. strafflagen, m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser;

nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 7 september 1914 (nr 182) angående förbud mot lufttrafik över svenskt område.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Herr *De Geer* i Lesjöfors avlämnade en av honom och herr *Barnekow* undertecknad motion, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 40, angående nybyggnad av minsvepare m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 e. m.

In fidem
Sune Norrman.